

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Práva dítěte v právním systému ČR

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr.et Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracoval:
Marek Šudrla

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Práva dětí v právním systému ČR“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu a odborné zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Lanžhotě dne 4.4.2008

Poděkování

Děkuji paní PhDr.et Mgr. Zdeňce Vaňkové za odbornou, přínosnou a velmi užitečnou metodickou podporu, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Dále bych chtěl poděkovat svojí nejbližší rodině za podporu, pomoc a trpělivost nejen při zpracování bakalářské práce, ale i po celou dobu mého studia, které si velmi vážím.

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	2
1. Práva dítěte v mezinárodním prostředí.....	4
1.1. Mezinárodní organizace a smlouvy	4
1.2. Úmluva o právech dítěte	5
1.3. Dílčí závěr	6
2. Práva dítěte v ČR	8
2.1. Historický vývoj vztahů mezi rodiči a dětmi	8
2.2. Rodičovská zodpovědnost	10
2.3. Ochrana práv dětí v České republice	11
2.3.1. Ochrana práv obecně	11
2.3.2. Dílčí závěr	15
3. Praktická část – dotazník	20
3.1. Cíl prováděného výzkumu	20
3.2. Charakteristika zkoumaného vzorku	20
3.3. Metody výzkumu	21
3.4. Hypotézy výzkumu	21
3.5. Výsledky výzkumu	22
3.5.1. Vyhodnocení skupiny dospělých respondentů	33
3.6. Vyhodnocení hypotéz práce	35
3.7. Dílčí závěr	36
ZÁVĚR	37
SEZNAM GRAFŮ	39
RESUMÉ	40
ANOTACE	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
SEZNAM PŘÍLOH	44

Úvod

Dítě jako člověk a občan určitého státu je subjektem práv a povinností a stejně jako dospělý člověk z nich může mít prospěch nebo újmu. Veškerá práva, jež stát stanovil v ústavě i ve zvláštních předpisech pro své občany, se tedy týkají i dítěte a náležejí mu. Vzhledem k dlouhodobé nezralosti dítěte a jeho odkázanosti na jiné, však vedle základních občanských práv jsou v právním řádu stanovena ještě zvláštní práva, která přísluší pouze dětem a slouží k jejich ochraně.

Práva dítěte jsou právy člověka, avšak takového člověka, který by si bez pomoci dospělých nebyl schopen poradit a mnohé z těchto práv by nebyl schopen realizovat. Míra realizace práv dítěte závisí na míře a úrovni realizace lidských práv ve společnosti. Katalog práv dítěte by pak měl zahrnovat jak práva, která má dítě jako člověk, tak zároveň práva, která přísluší pouze dítěti jako jeho speciální práva. Stát je garantem těchto práv a jejich realizace přísluší rodičům či jiným zákonným zástupcům dítěte. Katalog práv dítěte by měl státním institucím umožnit monitorování a kontrolu míry a způsobu realizace těchto práv. Přehledný, jasný a srozumitelný katalog práv dítěte však doposud chybí.

Tématem bakalářské práce je „Práva dítěte v právním systému ČR“ což automaticky asociuje základní vztah rodič – dítě. Vztah mezi rodičem a dítětem je faktickým vztahem, na který právo jen reaguje a nemůže jej výrazně umělým zásahem změnit. Je zřejmé, že každou změnou příslušné právní úpravy se dále zvyšuje právní ochrana zájmů dítěte i jeho postavení rovnoprávného subjektu ve vztahu mezi ním a rodičem. Samotná současná právní úprava již poskytuje nezletilému dítěti patřičnou ochranu jeho zájmů a zachází s dítětem jako se subjektem právního vztahu rodiče a dítěte, nikoli objektem.

Cílem této bakalářské práce je zamyšlení se nad samotnou právní úpravou v mezinárodním i národním měřítku ve vztahu k zájmovému jedinci – dítěti. Je třeba zhodnotit právními předpisy, jež s touto problematikou souvisejí a tvoří základ pro další normy, které se týkají nejen samotných dětí, ale i primárního vztahu mezi rodiči a dětmi.

Rovněž bych v této práci otevřel, pro současnou moderní dobu, základní otázku informovanosti o právech a povinnostech jak dětí tak i rodičů ve vztahu k vynucování, dodržování a následné aplikaci příslušných povinností a práv. Zejména bych se zaměřil na zjištění stavu právního vědomí o právech a povinnostech z řad dospělých jedinců a z řad jejich potomků – dětí.

1. Práva dítěte v mezinárodním prostředí

1.1. Mezinárodní organizace a smlouvy

Po I. světové válce, v roce 1918, byla ve Velké Británii založena organizace s příznačným názvem „Safe of Children“, ve Švédsku potom „Rädda Barnen“. Ve stejné době jsou uzavírány i první mezinárodní smlouvy týkající se výlučně ochrany práv dítěte. Konkrétně jde o smlouvy snažící se potlačit obchod s dětmi. Další oblastí, která podlehlá mezinárodní smluvní úpravě jako jedna z prvních, je problematika dětské práce. Některé její aspekty (nejnižší věk pro přijetí do zaměstnání, omezení noční práce apod.) byly upraveny pod taktovkou Mezinárodní organizace práce (ILO).

Roku 1920 vznikla v Ženevě Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), která se zpočátku soustředila zejména na pomoc dětem postižených válkou. Tato organizace o tři roky později připravila dokument nazvaný Deklarace práv dítěte, jenž byl rok poté projednán Shromážděním Společnosti národů a vešel ve známost jako Ženevská deklarace práv dítěte (1924). Dokument postrádá mezinárodně právní závaznost. Přesto jde o výrazný krok vpřed, neboť „se stal osnovou a prvním právním programem rodičího se systému mezinárodní ochrany práv dítěte a představuje určitý přechod od dílčího podchycení statusu dítěte k soubornému postavení jeho společenského postavení.“

Otřesné zkušenosti z porušování základních lidských práv v průběhu II. světové války se stávají impulzem nejen ke vzniku Organizace spojených národů, ale také k přijímání řady lidsko-právních dokumentů. Mezi ty nejvýznamnější patří bezesporu Všeobecná deklarace lidských práv (1948), která se týká obecně práv lidských (a tím samozřejmě i práv dítěte), v některých člancích však přímo upravuje specifické postavení dítěte (čl. 16 odst. 3, čl. 35 odst. 2).

Na základě rezoluce Valného shromáždění OSN byl dne 11. prosince 1946 založen Mimořádný mezinárodní fond na pomoc dětem, jenž se roku 1953 přejmenoval na Dětský fond OSN (UNICEF). Veškerá jeho činnost je dodnes ovládána základní myšlenkou „děti si zaslouží zvláštní pozornost.“

První hlubší a širší přístup k právům dítěte v rámci OSN přinesla Deklarace práv dítěte (rovněž známá jako Charta práv dítěte) přijatá Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1959. Deklarace práv dítěte se opírala o poznatky o potřebách dítěte při jeho vývoji včetně prenatálního období. Zdůrazňuje právo dítěte na jistotu, bezpečí a lásku, kterou mu může poskytnout jen jeho dobrá vlastní, anebo i v případě nutnosti nevlastní, náhradní rodina. Deklarace práv dítěte stejně jako Ženevská deklarace práv dítěte nebyly závazným mezinárodním dokumentem, který by představoval směrnici pro legislativu národní.

Mezinárodní závaznosti dosahuje až Úmluva o právech dítěte (viz níže), která se stala inspirací jak pro legislativu smluvních stran, tak pro rozpracování a zkvalitnění systémů sociální politiky, zdravotní péče, vzdělávání apod.

1.2. Úmluva o právech dítěte

Prvním mezinárodním, právně závazným dokumentem, který je věnován pouze dětem a formuluje ucelený katalog jejich práv, je Úmluva o právech dítěte-Convention on the Rights of the Child (dále jen „Úmluva“). Úmluva byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN, tedy přesně 30 let po vyhlášení Deklarace práv dítěte, a k podpisu smluvními stranám byla otevřena 20. ledna 1990. Do současné doby úmluvu ratifikovalo nebo k ní přistoupilo téměř 200 států¹. Úmluva obsahuje hlavně závazky států zajistit ochranu práv v ní stanovených. Úmluva znamená velký pokrok v ochraně práv dětí, ale má i své negativní stránky. Některá ustanovení jsou formulována často obecně a vágně, a tak v jednotlivých právních systémech států mohou být i různě aplikována. Velkou nevýhodou Úmluvy je také nedostatečný kontrolní mechanismus. Úmluva zřídila jako dohlízející orgán Výbor pro práva dítěte (Committee on the Rights of the Child), kterému jsou smluvní strany povinny předkládat prostřednictvím generálního tajemníka OSN zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v Úmluvou v život a o pokroku, kterého bylo při užívání těchto práv dosaženo.

¹ tj. téměř všechny státy světa, kromě USA a Somálska, které k Úmluvě nepřistoupily

Úmluva o právech dítěte se stala inspirací pro českou legislativu a odráží se v řadě národních právních předpisů (zákon č. 94/1963 Sb., o rodině; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí; zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních apod.). Její význam by neměl být zužován pouze na rovinu právní. Úmluva má totiž i nesporný význam politický a symbolický. Řada základních práv, garantovaných Úmluvou, je součástí obyčejového mezinárodního práva. Obsah Úmluvy a fakt, že k ní přistoupily takřka všechny státy světa, jen potvrdily ústřední postavení a význam těchto práv v systému mezinárodního práva ochrany lidských práv.

1.3. Dílčí závěr

V současné době neexistuje v rámci Rady Evropy² závazný dokument, který by práva dítěte obsáhl univerzálně. Od devadesátých let minulého století se vede diskuse o vzniku Evropské úmluvy o právech dítěte, která by se mimo jiné týkala práv na soudní ochranu a práv dětí na ochranu svých zájmů, a to vhodným evropským orgánem. Takovéto řešení ochrany práv dítěte v rámci Rady Evropy zatím nenašlo výraznou podporu. Parlamentní shromáždění doporučilo ve svém Doporučení 1121(1990) vypracování doplňkového protokolu k Evropské úmluvě o ochraně lidských právech a základních svobodách (dále jen „Evropská úmluva“). Výhodou této úpravy by mělo být, že uskutečňování práv v tomto protokolu by bylo podřízeno kontrolnímu systému Evropské úmluvy. Jako příklad práv, která by byla

² Rada Evropy je mezivládní regionální organizací, která byla založena v Londýně 5. 5. 1949 a v současnosti sdružuje 46 evropských států. Statut Rady Evropy stanovil jako jeden ze základních cílů ochranu a rozvoj lidských práv a dosahování jednoty mezi jejími členskými státy, mimo jiné, podporou přijetí společných pravidel. Rada Evropy vytvořila evropský systém ochrany lidských práv, který v současnosti tvoří Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 a protokoly k ní postupně připojené, dále Evropská sociální charta z roku 1961 a instrumenty týkající se ochrany menšin. Činnost Rady Evropy v ochraně lidských práv tím ale není ukončena.

zahrnuta v protokolu lze uvést: princip, že nejlepší zájem dítěte musí být prvotní ve všech záležitostech, které se ho týkají; právo dítěte na poskytování a zajištění ochrany základních potřeb; právo dítěte na ochranu před násilím a jakoukoli formou vykořisťování; právo dítěte být vyslechnuto během právní a správních procedur, které se ho týkají; práva dítěte ve věci adopce; práva specifická pro dítě v oblasti kriminální (minimální věk pro soudní stíhání, zákaz dlouhodobého odnětí svobody, věznění jako výjimečné řešení). Při volbě, který z těchto nástrojů by měl sloužit do budoucna jako ochrana práv dítě, se nakonec ukazuje za nejlepší řešení právě Protokol k Evropské úmluvě o lidských právech.

2. Práva dítěte v ČR

2.1. Historický vývoj vztahů mezi rodiči a dětmi

Postoj společnosti a rodičů k dítěti prošel v historii značným vývojem. Postavení dítěte ve společnosti úzce souvisí s obecným vnímáním dětství ve společnosti, s jeho vymezením, kdy je dětství vnímáno jako životní etapa. Přechodná stádia mládí a adolescence zřetelně oddělená od dospělosti, přičemž tyto etapy jsou běžně vnímané jako přirozené a zákonité. Nicméně právě historický vývoj a kulturní odlišnosti představy dětství ukazují, že tyto životní etapy jsou spíše sociálně a historicky specifické než přirozené. Stručně zde zmíním historický vývoj postavení dítěte ve společnosti, jelikož také úzce souvisí se získáním jeho lidských práv.

V antice dítě bylo zcela bezprávným tvorem, kdy otec mohl nakládat s dítětem, jak se mu zachtělo, např. ho prodat i usmrtit. Ke změně dochází až vydáním římského zákona v r. 374, který pokládá zabití dítěte za vraždu. Zásadní převrat v postoji k dětem přineslo křesťanství, které se stalo v Římě státním náboženstvím, a tak vstoupilo pojetí dítěte jako jedinečné lidské bytosti i do právního kodexu a i k dítěti se vztahovalo prikázání „nezabiješ“. Zřizují se nalezince a útulky pro opuštěné děti. Ovšem toto křesťanské uznání dítěte za samostatnou lidskou bytost bylo zatím spíše jen ideové. K dalším významnějším změnám ve společenském postavení dítěte dochází až v posledních několika staletích. Do 16. století dítě sice trávilo první léta života v těsném kontaktu s matkou (či jinou ženou), na které bylo závislé jeho přežití, ale zhruba od 6 let se stávalo malým dospělým a plně se zapojilo do života dospělých, tzn. že i pracovalo.

Od 16. století se mění celkově rodina i pojetí dětství spolu s vývojem společnosti (před. zlepšení materiálního zabezpečení). Dalo by se to označit jako rostoucí citová angažovanost rodičů vůči dětem, rodiče s dětmi tráví více času hrou, mazlením a celkově se dětem více věnují. V této době se také objevuje i potřeba určité disciplíny, morálky a určitých vědomostí dítěte, čehož je možné dosáhnout prostřednictvím školy.

V 17. století J. A. Komenský vytváří systém výchovy a vzdělávání, přičemž hlásá požadavek výchovy pro všechny. Povinná školní docházka je u nás ustanovena v polovině 18. století za vlády Marie Terezie.

Osvícenství, jehož hlavním představitelem je v této oblasti J. J. Rousseau, spolu se svými demokratickými revolucemi přináší v druhé polovině 18. století další pokrokové myšlenky v zájmu dítěte, jehož postavení ve společnosti je nově formulováno - dítě se stává nadějí společnosti a proto je jeho výchova a vzdělání důležitá. Jelikož je stále velké množství nemanželských a odložených dětí, dále se zřizují útulky vybavené tornem, které slouží k anonymnímu odkládání dětí. Důraz se v této době přesouvá od záchrany života dítěte na jeho výchovu. Vliv na práva dětí mělo také vyhlášení demokratické ústavy Spojených států amerických.

V 19. století se stále klade důraz na disciplínu, ale zároveň se dále v rodinném životě zvýrazňuje citovost. S nastupující industrializací a následně rozvíjející se průmyslovou revolucí vyvstává další závažný problém, kterým je dětská práce. Jako první se proti ní bojuje v Anglii a začínají se vydávat zákony, které postupně práci dětí omezují (např. nejdříve zakázána práce dětí pod zemí) až byla výdělečná práce dětí do 15 let věku zakázána úplně, přibližně do konce století (v Rakousku zakázána od r. 1855 pro děti mladší 14 let). Ač bylo v 19. století dosaženo velkého obratu v sociálních a především právních přístupech k dítěti, všechna lidská a občanská práva dítě nezískalo. Velmi důležité však bylo položení základů pro vznik a rozvoj mnoha vědních oborů, zabývajících se problematikou dětí (např. pediatrie, pedagogika, psychologie) a zejména pak nového oboru – pedologie – nauky o dítěti.

Pro 20. století jsou charakteristické výrazné snahy po dosažení úplného uznání právní subjektivity dítěte a dosažení všech jeho práv, tak jak jsou dány každé lidské bytosti Všeobecnou deklarací lidských práv. V oblasti výchovy a vztahů v rodině oslabuje důraz na disciplínu a místo toho se zdůrazňuje 'rozumnost' výchovy a vytváření správných návyků dítěte a dále roste citovost soustředěná dovnitř rodiny. Nastupuje silný vliv psychoanalýzy Sigmunda Freuda, která vychází z toho, že rodina a její prostředí rozhodujícím způsobem programují osobnost člověka. U nás po 2. světové válce dochází nejdříve k upřednostňování a kladení důrazu na kolektivní

výchovu v neprospěch výchovy rodinné a až nový zákon o rodině z r. 1963 se opět vrátil k trendu preference rodiny a rodinné výchovy před výchovou ústavní.

Je možno říci, že dítě nikdy nemělo v obecné rovině takovou hodnotu, jakou má v současné naší společnosti, vycházející z tzv. západní civilizace. Dnešní společnost se tak v tomto směru označuje za pedocentrickou³ a tato tendence narůstá v převažující části současného světa.

2.2. Rodičovská zodpovědnost

Pojem „rodičovská zodpovědnost“ zavedla do našeho právního řádu tzv. velká novela zákona o rodině, zák. č. 91/1998 Sb. Nahradila jím dosavadní pojem „rodičovských práv a povinností“. Důvodová zpráva ministerstva spravedlnosti k tomuto zákonu uvádí, že dosavadní pojem neodpovídal vývoji a bylo třeba ho změnit jak názvem, tak i upřesněním jeho obsahu. Předcházející pojem „rodičovská práva a povinnosti“ nezahrnoval všechna práva a povinnosti rodičů (například vyživovací povinnost) a nebylo přesněji stanoveno, která nezahrnuje (například § 44 zákona o rodině upravoval zbavení rodičovských práv a povinností, ale až praxe upřesnila, že vyživovací povinnost k dítěti zůstává zachována). Důvodová zpráva dále říká, že při úvahách, jak nazvat celý komplex vztahů mezi rodiči a dětmi, byl zvolen právě termín „rodičovská zodpovědnost“. Jednak proto, že fakticky odráží souhrn uvedených vztahů přiměřeným způsobem, a dále i proto, že odpovídá pojmu „zodpovědnost“, užívanému řadou evropských právních řádů.

Evropské právní řády používají různé pojmy, které nejsou obsahově totožné. Většina z nich ovšem staví na právním institutu (jakkoliv je nazván), který za určitých zákonných podmínek přiznává rodiči nejdůležitější práva a povinnosti ve vztahu k dítěti, většinou nezletilému. Tyto právní instituty tudíž můžeme navzájem srovnávat a přirovnat k institutu rodičovské zodpovědnosti, se kterým pracuje český zákon o rodině.

³ Pedocentrismus – jedna z koncepcí rodinné výchovy a školní edukace, ve které se potřeby, blaho dítěte a individuální přístup k němu, staly středem veškerého dění

2.3. Ochrana práv dětí v České republice

2.3.1 Ochrana práv obecně

Ochrana práv dětí v České republice je upravena řadou právně závazných dokumentů. Ty jsou součástí právního řádu a pocházejí, jak z vnitrostátních pramenů práva tak z pramenů mezinárodních. Podle článku 10 Ústavy České republiky⁴, vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Listina základních práv a svobod⁵ (dále jen „Listina“) byla přijata 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky a patří mezi právní předpisy nejvyšší právní síly. Listina chrání rodinu před neoprávněnými zásahy⁶. Práva na ochranu před takovými zásahy je možné se dovolat přímo na základě Listiny⁷. Listina zdůrazňuje ochranu rodičovství a rodiny a garantuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých⁸. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona⁹. V případech, kdy rodiče nechtějí, nemohou nebo nejsou schopni vychovávat svoje děti, nastupuje povinnost státu chránit tyto děti, prostřednictvím orgánů veřejné správy nebo fyzických a právnických osob, které ochranou dětí pověří. Rodiče se svého práva vychovávat své děti mohou dovolávat přímo na základě Listiny, ale i na základě mezinárodních úmluv, které jsou pro Českou republiku závazné a zakládají přímá subjektivní práva jednotlivcům.

⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ srov. čl. 10 odst. 2 Listiny.

⁷ srov. čl. 41 odst. 1 Listiny.

⁸ srov. čl. 32 odst. 1 Listiny.

⁹ srov. čl. 32 odst. 3 Listiny.

Nejvýznamnější mezinárodní smlouvou, která komplexně upravuje práva dítěte je Úmluva o právech dítěte¹⁰. Stát v ní převzal závazek učinit všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto Úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, stát je bude uskutečňovat v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce. Stát zajistí dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho. Zároveň musí brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a s vědomím, že předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované jakýmikoliv zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány, je nejlepší zájem dítěte. Stát se dále zavázal předkládat zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných Úmluvou v život, o pokroku, kterého bylo dosaženo a případných obtížích při plnění závazků. Tyto zprávy se předkládají do dvou let po přijetí Úmluvy a po té každých pět let. Od doby, kdy je Úmluva závazná pro Českou republiku, byly vypracovány dvě periodické zprávy, za období 1993-1994 a 1995-2002. Tyto zprávy byly projednány ve Výboru pro práva dítěte.

Specifickou ochranu dítěte poskytují Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení¹¹, která si klade za cíl vytvořit záruky a systém spolupráce při mezinárodním osvojení; Evropská úmluva o osvojení dětí¹²; Evropská úmluva o výkonu práv dětí¹³, jejímž účelem je podporovat práva dětí, poskytnout jim procesní práva a usnadnit jejich výkon; Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, jejímž cílem je odstraňování rozdílů mezi jejich právním postavením a právním postavením dětí narozených v manželství; Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která má za cíl zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě a dále zajistit respektování práv týkajících se péče o dítě a styku s ním v ostatních smluvních státech; Úmluva o vymáhání výživného v cizině a Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti,

¹⁰ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

¹¹ Sdělení MZV č. 43/2000 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

¹² Sdělení MZV č. 132/2000 Sb., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení.

¹³ Sdělení MZV č. 54/2001 Sb., o přijetí Úmluvy o výkonu práv dětí.

kteřé mají usnadnit vymáhání výživného ve smluvních státech; Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dítěte¹⁴, která si mimo jiné klade za cíl určit stát, jehož orgány mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby dítěte nebo jeho majetku, stanovit právo použitelné na rodičovskou zodpovědnost a zajistit uznávání a výkon těchto opatření na ochranu dětí ve všech smluvních státech; Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání¹⁵ a Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání¹⁶.

Listina i mezinárodní smlouvy pro Českou republiku závazné, předpokládají vnitrostátní zákonnou úpravu, která stanoví podrobněji práva a povinnosti uplatňovaná při ochraně rodiny a dítěte. Určité skupiny práv, které jsou uvedeny v Listině a mezinárodních smlouvách, je možné se domáhat pouze v mezích zákonů, které provádějí jejich ustanovení.

Jedním ze základních zákonů vztahující se k ochraně práv dětí v ČR je zákon č.94/1963 Sb.o rodině (dále jen ZOR). Zákon o rodině se ve své druhé části zabývá úpravou vztahů mezi rodiči a dětmi. Hlava první této části definuje rodičovskou zodpovědnost jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé, při jejich zastupování a při správě jejich jmění¹⁷. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům a rodiče jsou povinni při jejím výkonu důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Podle ZOR mají rodiče rozhodující úlohu ve výchově svých dětí. ZOR zaručuje dítěti, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, právo být informováno a právo vyjádřit se k rozhodnutím rodičů, která se týkají jeho osoby, a právo být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje¹⁸. Hlava druhá této části

¹⁴ Sdělení MZV č. 141/2001 Sb., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dítěte.

¹⁵ Vyhláška MZV č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

¹⁶ Sdělení MZV č. 9/1996 Sb., o přijetí Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

¹⁷ srov. §31 odst. 1 ZOR.

¹⁸ srov. §31 odst. 3 ZOR.

upravuje řešení situace, kdy rodiče neplní povinnosti, které vyplývají z rodičovské zodpovědnosti. V těchto případech vždy rozhoduje soud, a to tak, že může pozastavit její výkon, pokud rodiči ve výkonu brání vážná překážka, dále může její výkon omezit, pokud rodič nevykonává povinnosti z ní plynoucí řádně a v krajním případě může rodiče zcela zbavit rodičovské zodpovědnosti, pokud její výkon zneužívá nebo závažným způsobem zanedbává¹⁹.

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností rodičů. V situacích, kdy se vlastní rodiče o dítě nechtějí starat nebo se o dítě starat ze závažných důvodů nemohou, musí být v zájmu dítěte aplikována nejvhodnější náhradní péče. Všechny formy náhradní péče o dítě v současnosti upravuje ZOR. Řadíme mezi ně:

1. svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osobě než rodiče²⁰ (soud dá zpravidla přednost příbuznému dítěti)
2. pěstounská péče²¹
3. ústavní výchova nebo svěřením do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc²²
4. osvojení²³.

Dalším ze základních zákonů, který řeší problematiku dětí je zákon o sociální-právní ochraně dětí č.359/199 Sb.. Jeho cílem je posílit ochranu dítěte a působit k obnovení narušených funkcí rodiny. Zaměřuje se zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli nebo rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nevykonávají či zneužívají práva z ní plynoucí, dále na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, opakovaně se dopouštějí útěků od rodičů a zvláště na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu. To vše za předpokladu, že tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje

¹⁹ srov. §44 ZOR.

²⁰ § 45 ZOR.

²¹ §45a až §45d ZOR.

²² §46 ZOR.

²³ §46 až §77 ZOR.

dětí²⁴. Základním principem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte²⁵. Tento zájem nelze nikdy podřadit zájmům jiných, jako jsou zájmy rodičů či jiných osob pečujících o dítě.

Jak už bylo zmíněno, právní vztah mezi rodiči a dětmi je vztahem dvou rovnoprávných subjektů - dítěte na jedné straně a rodičů na straně druhé. Obsahem vztahu jsou práva a povinnosti těchto subjektů, která jsou v naprosté většině vzájemná, reciproční. Právu jednoho subjektu odpovídá povinnost druhého. Značnou část práv rodičů lze zároveň charakterizovat i jako povinnosti, rodič má často povinnost realizovat svá práva, nemůže zůstat nečinným v případě, že zájem dítěte vyžaduje, aby rodič jednal. Většina těchto práv má dlouhodobý charakter, nevyčerpá se jednorázovým jednáním²⁶.

Je přitom důležité si uvědomit, že dítě je subjektem vztahu, nikoliv jeho objektem, ten pak můžeme spatřovat v ochraně dítěte, jeho výchově²⁷. Dítě je sice rovnoprávným subjektem, ale má specifické postavení, vyplývající z jeho fakticky slabšího postavení než má druhý subjekt tedy rodič. Slabší postavení pramení zejména z jeho věku, rozumové a psychické nevyspělosti.

2.3.2. Dílčí závěr

Ochrana dítěte zahrnuje rozsáhlý soubor práv a oprávnění zájmů dítěte. Výše byla nastíněna ochrana dítěte v ČR u dvou základních právních norem – zákonu o sociálně-právní ochraně dětí a zákonu o rodině. Není možno postihnout ochranu práv dítěte komplexně ve všech předpisech právního řádu ČR. Ochrana práv dítěte v ČR je upravena v různých právních odvětvích, předpisech různé právní síly, je předmětem činnosti celé řady orgánů, státních i nestátních organizací, právnických a fyzických osob,

²⁴ srov. §6 odst. 1 zákon č. 359/1999 Sb.

²⁵ srov. §5 zákon č. 359/1999 Sb.

²⁶Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině: komentář. 3 vydání, Praha : C.H.Beck, 2005, s. 111.

²⁷Co se týká obecně předmětu rodinněprávního vztahu není zatím tato otázka jednoznačně vyřešena. Podobně jako u vztahů občanskoprávních můžeme rozlišovat předmět přímý, spočívající v lidském chování a předmět nepřímý, tedy to, čeho se lidské chování dotýká (věci, práva) Viz Hrušáková, M. In Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. 2.vydání, Brno : Doplněk, 2001, s. 42.

promítá se do právních předpisů v oblasti rodinně právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod.

Jak vyplývá pro Českou republiku z Úmluvy²⁸, je jako smluvní strana garantem ochrany a péče o dítě. Za tím účelem je povinna učinit potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření, která mimo jiné spočívají v organizačním zajištění koordinace a kontroly dodržování práv dítěte.

Systém orgánů veřejné správy v oblasti péče o dítě a rodinu tvoří státní orgány, ale i orgány samosprávné jako jsou obce a kraje. Systém je značně roztržštěný, v současné době neexistuje sjednocující orgán a státem jasně formulovaná koncepce rozvoje v této oblasti.

V rámci Úřadu vlády České republiky se problematikou dětí zabývá Rada vlády České republiky pro lidská práva, resp. její Výbor pro práva dítěte založený roku 1999. Jejím úkolem je sledování dodržování lidských práv dle ústavních zákonů a naplňování mezinárodních závazků, např. při plnění Úmluvy. Faktický dopad její činnosti je malý.

Ministerstvo práce a sociálních věcí vypracovává koncepcie sociálně-právní ochrany dětí a metodicky řídí další orgány sociálně právní ochrany dětí, kterými jsou obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady. Zprostředkovává a vede evidenci pro osvojení a pěstounskou péči a evidenci osob pověřených sociálně-právní ochranou dětí, koordinuje činnost ústavů sociální péče. Tomuto ministerstvu je podřízen Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně, který zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině a zprostředkovává osvojení dětí z české republiky do ciziny a z ciziny do České republiky, vymáhá výživné v cizině, zastupuje děti jako kolizní opatrovník v řízeních s cizím prvkem a další.

Ministerstvo zdravotnictví metodicky vede a zřizuje kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let, dále psychiatrické léčebny pro děti a dětská oddělení psychiatrických léčeben.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zřizuje a metodicky řídí diagnostické ústavy, které metodicky vedou ostatní zařízení určená pro ústavní a ochrannou výchovu.

²⁸ srov. Preambule, čl. 2, 3, 5 a další Úmluvy.

V resortu Ministerstva spravedlnosti rozhodují soudy v rámci občanskoprávního řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, o svěření do výchovy jiné fyzické osobě než rodiči, o svěření dítěte do pěstounské péče, nařízení ústavní výchovy aj. V rámci trestního soudnictví, na základě trestního zákona ukládají tresty za trestné činy proti rodině a mládeži a další trestné činy, v samostatně vyčleněném systému trestního soudnictví nad mladistvými rozhodují o ochranných a trestních opatřeních. Státní zástupci mají klasické pravomoci v rámci trestního řízení a dále mohou například vstupovat do zahájených řízení ve věcech určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, o nařízení a prodloužení ústavní výchovy nebo o omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti. Při výkonu ústavní a ochranné výchovy vykonávají dozor nad dodržováním právních předpisů²⁹.

Do resortu Ministerstva pro místní rozvoj spadá problematika podpory přístupu k bydlení dětí opouštějících zejména zařízení ústavní výchovy po dosažení zletilosti, ale i řešení tíživých situací rodin, které nejsou schopny zajistit vhodné bydlení a z toho důvodu jsou jim odebírány děti.

V neposlední řadě v oblasti ochrany práv dítěte a rodiny působí veřejný ochránce práv, jehož činnost vyplývá ze zákona o veřejném ochránci práv³⁰. Veřejný ochránce práv (dále jen „VOP“) působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod³¹. Z dikce zákona lze dovodit, že působnost VOP přesahuje oblast porušení práva, neboť se může zabývat správností postupu institucí i z jiných hledisek než právních. Jejich pochybení tak nemusí nutně spočívat v porušení právních předpisů. Každý má právo obrátit se s písemným podnětem na VOP³², tento však může jednat i z vlastní iniciativy³³. Jestliže VOP zjistí v konkrétním případě porušení právních předpisů nebo jiná pochybení, vyzve úřad k vyjádření. VOP může sdělit úřadu i stěžovateli své závěrečné

²⁹ srov. §39 zákona č. 109/2002 Sb.

³⁰ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ srov. §1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb.

³² srov. §10 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb.

³³ srov. §9 písm.d) zákona č. 349/1999 Sb.

stanovisko, jehož součástí je návrh opatření k nápravě. Takovými opatřeními jsou zejména zahájení řízení o přezkoumání rozhodnutí, úkonů a postupu úřadu, provedení úkonů k odstranění nečinnosti, zahájení disciplinárního nebo obdobného řízení, zahájení stíhání pro trestný čin, přešupek nebo jiný správní delikt či poskytnutí náhrady škody nebo uplatnění nároku na náhradu škody³⁴.

Žádný z těchto orgánů však není odpovědný za celkovou problematiku péče, výchovy a ochrany dítěte a rodiny. V roce 1999 byl sice zřízen usnesením vlády č. 696 Republikový výbor pro děti, mládež a rodinu, který měl působit jako poradní orgán vlády a měl zajistit spolupráci mezi resorty, které mají danou problematiku na starosti. Jeho úkolem byla rovněž iniciace tvorby nebo úpravy právních norem s ohledem na plnění Úmluvy. Tento orgán započal svou činnost začátkem roku 2000, ale již koncem roku 2001 byla jeho činnost ukončena bez výrazných úspěchů.

Rozdělení péče o dítě mezi resorty zdravotnictví, školství, práce a sociálních věcí má mimo jiné za následek rozdělování sourozenců podle věku a zdravotního stavu v rámci jednotlivých zařízení, časté střídání ústavních zařízení (tříleté dítě vystřídá čtyři zařízení – kojenecký ústav, dětský domov pro děti do tří let, diagnostický ústav a dětský domov). Kvůli nedostatku koordinačního článku často dochází k opakování některých úkonů, které následně vede k oddalování konečného řešení v zájmu dítěte. Z praxe nevládních organizací je znám případ sedmileté nadprůměrně inteligentní holčičky (IQ 116), která byla na základě rozhodnutí soudu umístěna do ústavu pro děti od 0-3 let, kde i přes intervence rodiny a neziskové organizace strávila 6 měsíců, během kterých nechodila do školy. A tady je příklad kam směřovat stížnost proti takovému postupu:

- 1) oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), jehož sociální pracovník podal návrh na umístění dívky do konkrétního ústavu
- 2) na soud, který vydal rozhodnutí o umístění
- 3) na jiný OSPOD, který byl zřizovatelem dětského domova

³⁴ srov. §19 zákona č. 349/1999 Sb.

- 4) na Ministerstvo zdravotnictví, které metodicky řídí zařízení pro děti do tří let
- 5) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které řídí diagnostické ústavy, které měly v té době dítě vyšetřit a doporučit umístění do vhodného ústavu,
- 6) na Ministerstvo práce a sociálních věcí, které metodicky řídí OSPOD a nakonec
- 7) na veřejného ochránce práv³⁵.

Uplatňování takového systému organizace veřejných orgánů a institucí vede k porušování práva dítěte a kontinuity ve výchově jak je zaručeno Úmlouvou³⁶ a je v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, které mají být předním hlediskem při rozhodování soudu, správních orgánů i zařízení péče o dítě.

Jedním z řešení chybějícího systémového mechanismu kontroly a koordinovaného řešení ochrany práv dítěte a rodiny, které lze doporučit, je vznik stálého orgánu (nelze přesně specifikovat jakého orgánu), jež by měl na starosti celou problematiku péče, výchovy a ochrany dítěte, ve spojení s péčí a podporou rodiny. Takový krok, jako jediný, se jeví jako koncepční a systémový v mechanismu ochrany práv dítěte v České republice.

³⁵ Nevládní zpráva 2002 část 1., Připomínky k II. Periodické zprávě o implementaci Úmluvy o právech dítěte v České republice.

³⁶ srov. čl. 20 odst. 3 Úmluvy.

3. Praktická část – dotazník

3.1 Cíl prováděného výzkumu

Výzkum k bakalářské práci je zaměřen na děti a rodiče. Týká se problematiky jejich právního povědomí a informovanosti o vlastních právech, zejména je tento výzkum zaměřen na zjištění do jaké míry jsou lidé v naší zemi informováni o právech povinnostech mezi rodiči a dětmi v rámci českého státu a v rámci našich právních norem.

Ústředním subjektem výzkumu je především dítě, na druhé straně byl samotný dotazníkový výzkum prováděn na širším vzorku obyvatel ČR. Do výběru byli tedy zařazeny děti, dospělé ženy i muži. Dolní věková hranice zkoumaného vzorku byla 12 let.

Jakožto otec jsem se snažil otevřít otázku informovanosti o právech a povinnostech dětí, ale i rodičů ve vztahu k vynucování, dodržování a následné aplikaci příslušných práv a povinností vyplývajících z platných právních norem.

3.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Dotazník byl rozmístěn do několika různých oblastí a institucí, které jsou vhodné pro daný výzkum, jelikož bylo potřeba získat názory od dětí, které mají alespoň základní právní povědomí o svých právech a povinnostech. A dále byla oslovena dospělá část populace, která ve většině případů má děti a v převažujícím procentu se jednalo o nejméně středoškolsky vzdělané lidi, kteří by měli, vzhledem ke svému vzdělání znát základní práva a povinnosti dětí v právním systému ČR.

Byly osloveny následující skupiny respondentů :

- žáci Masarykovy základní školy v Lanžhotě (nejnižší věk 12 let)
- žáci SOŠP a Středního odborného učiliště v Břeclavi
- studenti UTB ve Zlíně, Institutu mezioborových studií v Brně
- respondenti dospělé populace z různých sociálních skupin, různého vzdělání, různých profesí regionu Břeclav, Brno.

Dotazník správně vyplnilo a odevzdalo celkem 158 respondentů. Z toho bylo 47 dětí a 111 dospělých. Všichni respondenti byli k průzkumu vyzváni přímou distribucí dotazníků ve třídách, na pracovištích a dalších vhodných prostorách. Žáci, studenti i dospělí respondenti byli seznámeni s účelem dotazníkového šetření i významu jejich nezbytné spoluúčasti. Spolupracovali ochotně a až na výjimky opravdu zodpovědně.

Samotný dotazník je přiložen jako příloha č.1.

3.3 Metody výzkumu

Sociologické šetření dotazníkovou formou prostřednictvím série otázek jejichž cílem bylo získat relevantní názory a fakta respondentů vztahující se k cíli prováděného výzkumu.

Dotazník byl tvořen souborem jedenácti základních otázek, které byly zaměřeny nejen na informovanost, ale i znalosti o dané problematice.

Před samotným vyplňováním dotazníků byly osoby ústně obeznámeny jak vyplnit předmětný dotazník, k jakému účelu poslouží.

Respondenti odpovídali pouze výběrem jedné z variant odpovědí. V otázce číslo 4 byla možnost u odpovědi pod písmenem e) doplnit otázku o vlastní poznatek. Otázka číslo 8 byla odpověď otevřená, každý z respondentů měl možnost vyplnění dle vlastního uvážení.

3.4 Hypotézy výzkumu

H1 Lidé nemají znalosti o tom, kdy nabývá dítě svých práv v právním systému ČR.

H2 Občané naší země jsou dostatečně informováni o právech a povinnostech dětí v souvislosti s právními normami platnými v ČR.

3.5 Výsledky výzkumu

1. otázka – znění:

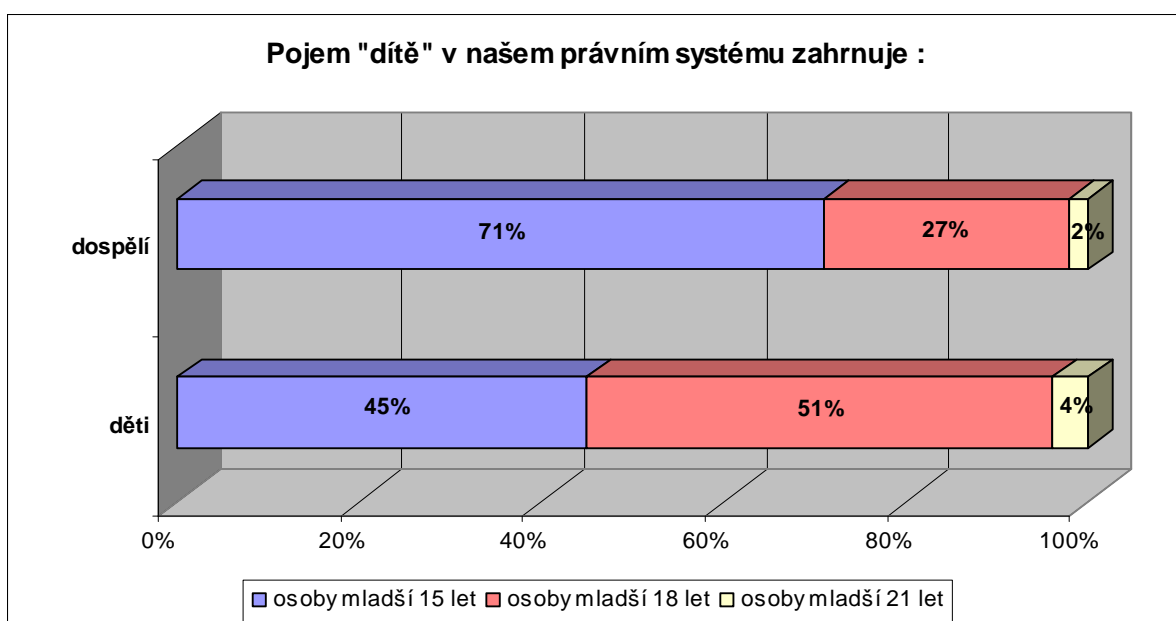
Pojem „dítě“ v našem právním systému zahrnuje:

- a) osoby mladší 15 let
 - b) osoby mladší 18 let
 - c) osoby mladší 21 let
-

Zda-li lidé v našem právním státě dokáží tento pojem správně zařadit, tudíž i definovat bylo smyslem první otázky.

Odpovědi dětí: u vzorku 51% dětí bylo statisticky vyhodnoceno, že dítětem je každý do dovršení 18 roku života. 45% dětí si myslí, že je tomu tak pouze do 15 let. K mému podivu se vyskytlo, sice jen v malém množství, i procento dětí, které se domnívají, že dítětem budou do svých 21 let věku.

Odpovědi dospělých: skupina respondentů dospělých označila variantu a) v 71%, variantu b) ve 27%. Dokonce se najdou mezi dospělými i takoví, jenž se domnívají, že náš právní systém zahrnuje pojmem „dítě“ i osoby do 21 roku života.

Výzkum u této otázky mě překvapil zjištěním, že poměrně hodně respondentů z řad dospělých považuje děti za osoby mladší 15-ti let. A dále ta skutečnost, že děti i dospělí si vybrali i variantu odpovědi c)“, kterou jsem bral víceméně jako doplnění dotazníku. Nepočítal jsem, že by někdo z dospělých tuto možnost odpovědi využil. Správná odpověď je v tomto případě pod písmenem b).

2. otázka – znění:

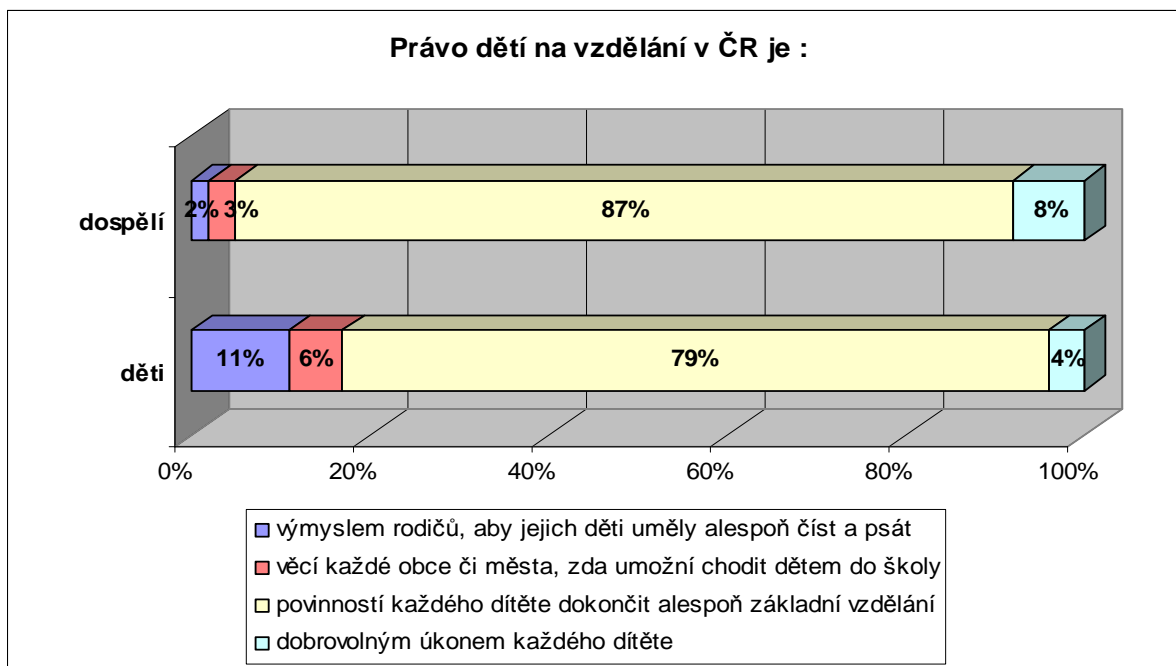
Právo dětí na vzdělání v ČR je:

- a) výmyslem rodičů, aby jejich děti uměly alespoň číst a psát
- b) věcí každé obce či města, zda umožní chodit dětem do školy
- c) povinností každého dítěte dokončit alespoň základní vzdělání
- d) dobrovolným úkonem každého dítěte

Mezi základní otázky týkající se práv a povinností dětí je i zjištění pohledu jednotlivců na vzdělávání dětí v České republice.

Odpovědi dětí: ve skupině zkoumaných dětí jich 79% bere za povinnost, dokončit alespoň základní vzdělání. 11% dětí se domnívá, že jde o výmysl rodičů, aby uměly alespoň číst a psát a 6% dotázaných dětí si myslí, že toto rozhodnutí, zda budou nebo nebudou chodit do školy, spadá pod obec či město. 4% doufají v to, že jde o dobrovolnost každého z nich.

Odpovědi dospělých: ze vzorku dospělých respondentů 2% odpověděla variantou a) výmysl rodičů, aby jejich ratolesti dokázaly číst a psát. 3% dospělých zastává názor, že je to věcí každé obce, města, zda-li umožní chodit dětem do školy. Nejvyšší procentuální zastoupení našla odpověď c) 87%, jde o povinnost každého dítěte dokončit alespoň základní vzdělání. 8% z daného vzorku vyhodnotilo tuto otázku za dobrovolný úkon každého dítěte.

U dospělých respondentů jsem nepředpokládal, že by někdo uvedl odpověď a) - vzdělávání jako výmysl rodičů. Tato odpověď byla dána do dotazníku pouze z důvodů četnosti možných odpovědí, nikoli však z pocitu možnosti této odpovědi. U dětských respondentů nebylo pochyb, že tuto variantu někteří zvolí. Správná odpověď je pod procentuálně nejvyšším ohodnocením.

3. otázka – znění:

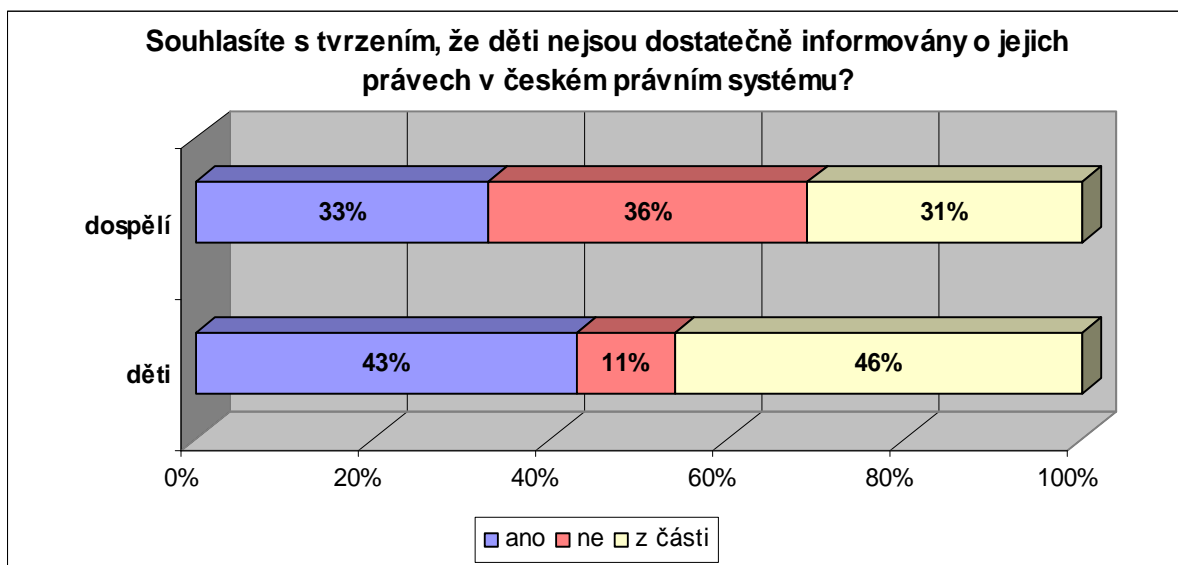
Souhlasíte s tvrzením, že děti nejsou dostatečně informovány o jejich právech v českém právním systému?

- a) ano
 - b) ne
 - c) z části
-

Tato otázka byla zaměřena na zjištění, zda existuje obecná informovanost v českém právním systému ve vztahu k dětským právům.

Odpovědi dětí: respondenti dětské populace odpovídali ve 43% , že jejich informovanost je nedostatečná. 46% ze vzorku je pouze z části informováno a 11% ze zkoumaných dětí nesouhlasí o jejich neinformovanosti.

Odpovědi dospělých: vzorek dospělých respondentů vyhodnotil situaci velmi vyrovnaně. 33% z nich se domnívá, že děti nejsou dostatečně informovány o jejich právech a povinnostech v našem právním systému. 36 % si myslí pravý opak, to znamená, že děti jsou dostatečně informovány a 31% dospělých si myslí, že jsou děti informovány pouze z části.

V případě odpovědí na tuto otázku je opravdu zřejmá vyrovnanost odpovědí dospělých respondentů, kdy by bylo dále zajímavé analyzovat tento vzorek ve vztahu ke vzdělání a sociální skupině, kterou každý jednotlivý odpovídající zastupuje. Respondenti z řad dětí si myslí (celkem 89%), že jsou o svých právech informovány dostatečně anebo zčásti, což je zjištění pozitivní.

4. otázka – znění:

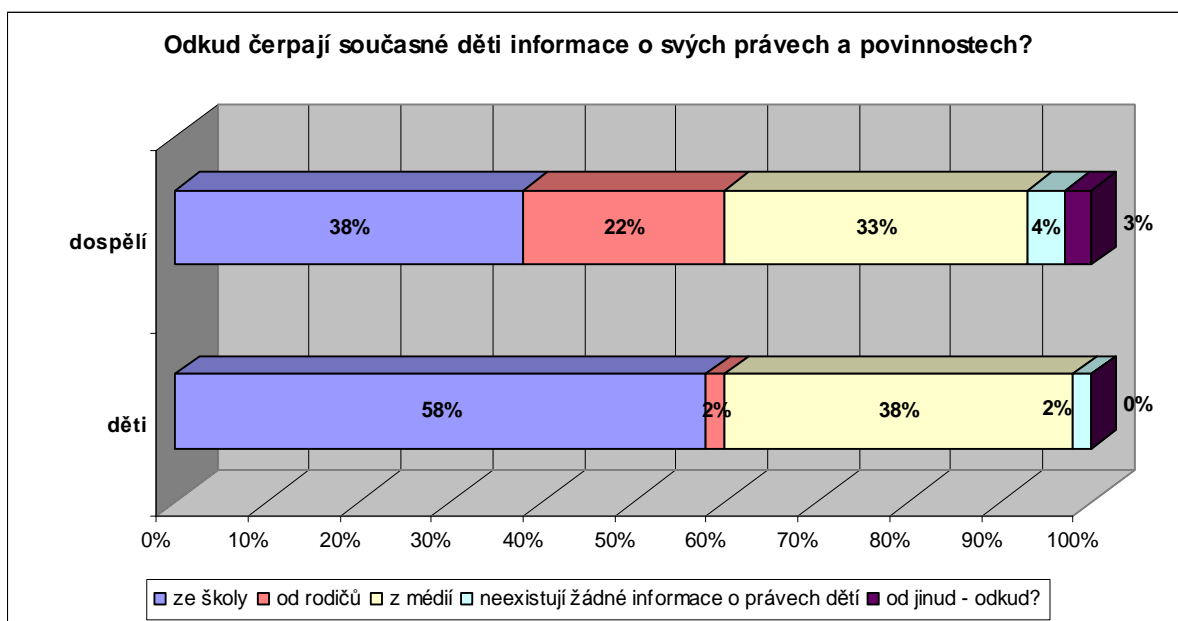
Odkud čerpají současné děti informace o svých právech a povinnostech?

- a) ze školy
 - b) od rodičů
 - c) z médií (televize, rozhlas, internet, denní tisk,...)
 - d) neexistují žádné informace o právech dětí
 - e) od jinud – odkud?.....
-

Informace o právech a povinnostech se musí nějakým způsobem k cílové skupině dostat. Jakým způsobem se to děje v naší populaci bylo předmětem položené otázky.

Odpovědi dětí: 58% ze skupiny dětských respondentů tvrdí, že informace o svých právech a povinnostech čerpají ze školních zásob, 2% - od rodičů a 38% - si najde potřebné informace z médií. 2% dětí se domnívá, že neexistují žádné informace k této problematice.

Odpovědi dospělých: dospělý vzorek respondentů odpovídal ve 38% , že dostupnost informací pro práva a povinnosti děti získávají ve školství, ve 22% od rodičů, ve 33% z médií. Nezanedbatelné procento lidí – 4% si myslí, že neexistují žádné informace o právech dětí a 3% respondentů se domnívají o jiných zdrojích informovanosti.

Zde je patrný markantní rozdíl v odpovědi b), kdy rodiče si myslí, že svým dětem předávají dostatek informací k této problematice a naopak děti odpovídají, že zájmové informace získávají z různých zdrojů, rodiče jsou téměř až na posledním místě. Nejvíce informací, podle dětí i dospělých, získávají ze školy.

Variantu odpovědi d) zvolilo pouze malé procento dospělých. A pokud takto odpověděli bylo řečeno, že se jedná o souhrn všech předchozích variant..

5. otázka – znění:

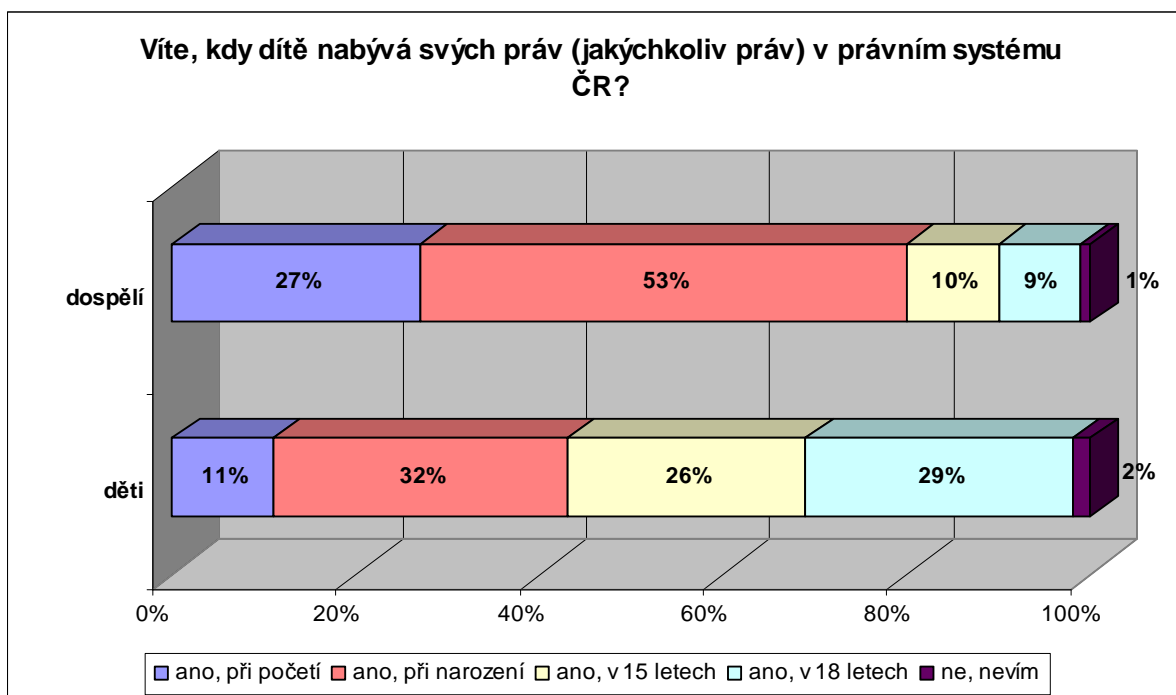
Víte, kdy dítě nabývá svých práv (jakýchkoliv práv) v právním systému ČR?

- a) ano, při početí
- b) ano, při narození
- c) ano, v 15 letech
- d) ano, v 18 letech
- e) ne, nevím

Nabytí práv je základní podmínkou vzniku právních vztahů. Kdy tato svá práva nabýváme se pokusila zjistit následující otázka.

Odpovědi dospělých: 27% ze vzorku dospělých tvrdí, že dítě nabývá svých práv při početí. 53% z tohoto vzorku si myslí, že při narození. 10% v 15 letech, 9% v 18 letech a 1% neví, kdy dítě v našem právním systému nabude svých práv.

Odpovědi dětí: ve vzorku dětí nebyla taková procentuální převaha, takže 11% z nich se domnívá, že svých práv nabude už při početí. 32% dětí uvedlo při narození, 26% v 15 letech, 29% v 18 letech svého života a 2% netuší, kdy nabude svých práv podle našeho právního systému.

Vyhodnocení je zářezující zejména u odpovědí dospělých respondentů, jež označili možnost e). Myslím, že žijeme v právním státě a informace jsou natolik dostupné, abychom nemuseli trpět v tomto směru nevědomostí. Vzhledem k tomu, že jsem oslovil v drtivé většině nejméně středoškolsky vzdělané respondenty, je výsledek dosti zářezující.

Výzkum potvrdil tu skutečnost, že lidé nemají v podvědomí, kdy dítě nabývá svých práv a povinností v našem právním systému. V tomto případě je správná odpověď a).

6. otázka – znění:

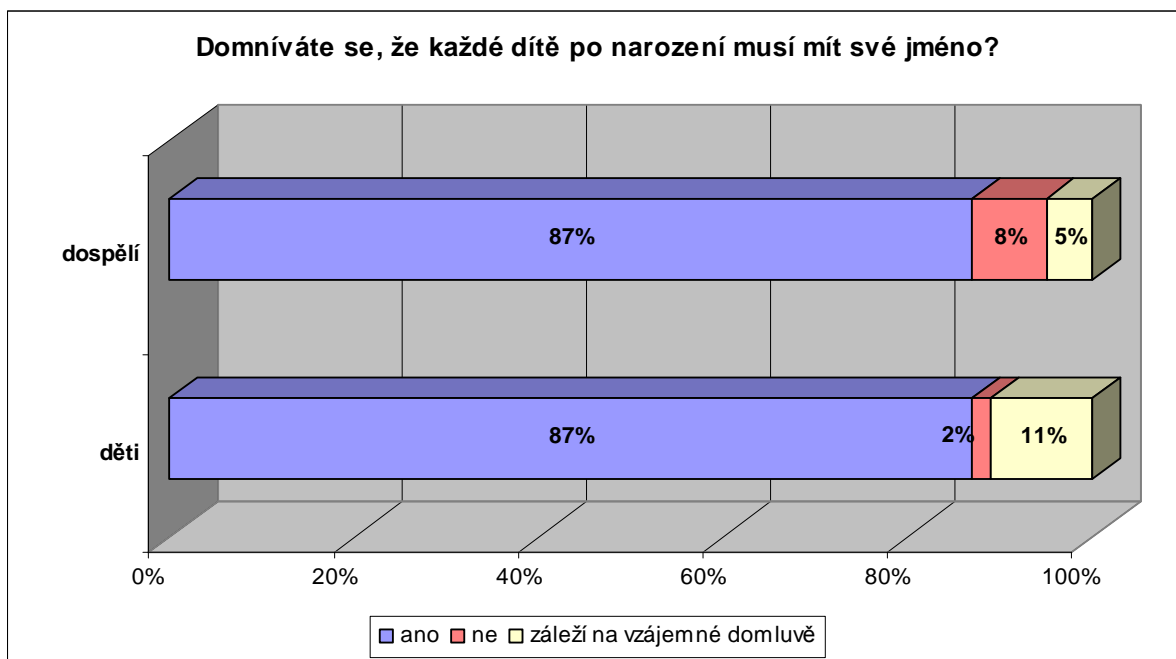
Domníváte se, že každé dítě po narození musí mít jméno?

- a) ano
 - b) ne
 - c) záleží na vzájemné domluvě rodičů
-

Musí mít dítě nějaké jméno? Odpověď na tuto otázku dospělým i dětským respondentům je předmětem výzkumné otázky.

Odpovědi dospělých: převážná většina dospělého vzorku - 87% se domnívá, že dítě musí mít po narození své jméno. 8% zastává názor, že jméno mít nemusí a 5% si myslí, že záleží na vzájemné domluvě rodičů narozeného dítěte.

Odpovědi dětí: u dětí bylo procento u odpovědi a) shodné (87%) jako u dospělých, avšak jen 2% dětí bez rozmyslu zaškrtnulo odpověď b) dítě po narození nemusí mít jméno. 11% propaguje vzájemnou domluvu mezi rodiči.

V uvedených odpovědích převažuje procento lidí, kteří dají svým dětem po narození jméno. Bude je provázet celým jejich životem, takže nedopadnou jako například děti umístěné v baby boxech a nebudou muset nést jméno jako název dne, ve kterém tam byly odloženy (to je samozřejmě zlehčení situace).

U odpovědí dospělých jedinců je velmi zarážející, že někteří jedinci použili odpověď b). Správná odpověď je samozřejmě a) – každé dítě po narození musí dostat jméno.

7. otázka – znění:

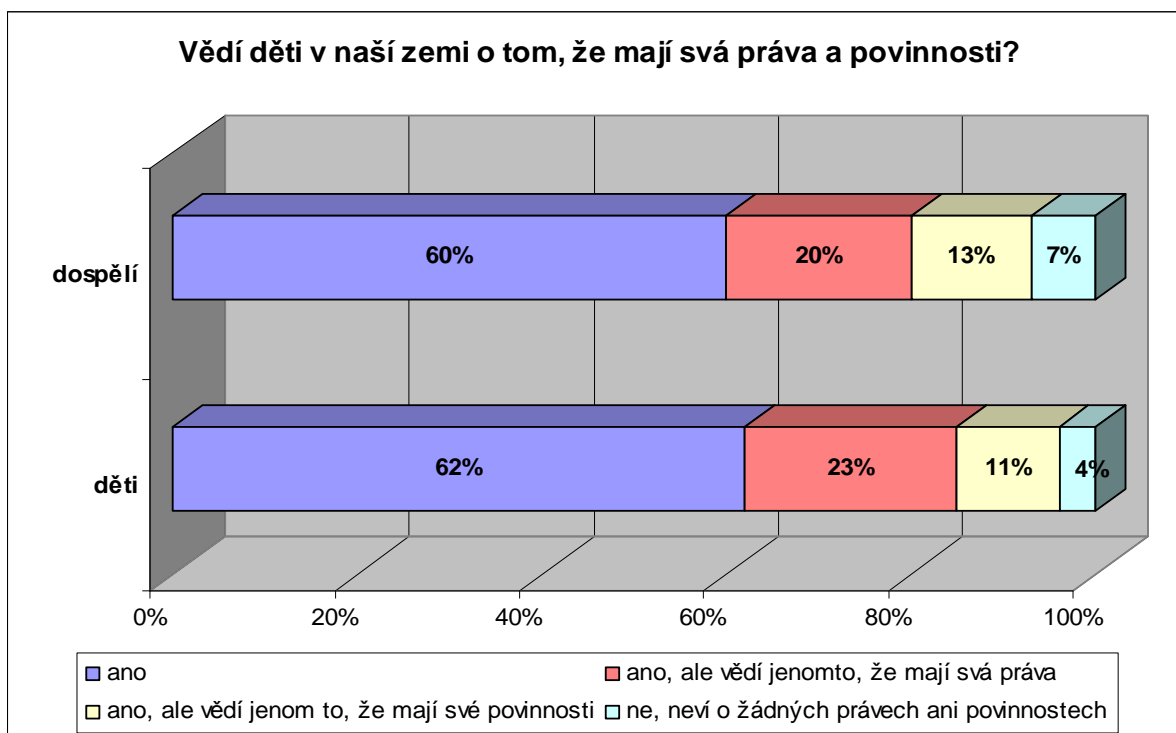
Vědí děti v naší zemi o tom, že mají svá práva a povinnosti?

- a) ano
- b) ano, ale vědí jenom to, že mají svá práva
- c) ano, ale vědí jenom to, že mají své povinnosti
- d) ne, neví o žádných právech ani povinnostech

Jaká je informovanost dětí o jejich právech i povinnostech v právním systému ČR je zásadní otázkou tohoto průzkumu.

Odpovědi dospělých: 60% dospělých respondentů označilo, že děti v naší zemi znají a vědí o svých právech a povinnostech. 20% označilo, že děti vědí jen o svých právech a 13% jen o svých povinnostech. 7% neví, že by děti měly nějaká práva a povinnosti.

Odpovědi dětí: 62% ze zkoumaného vzorku dětí ví o svých právech a povinnostech. 23% ze zkoumané skupiny údajně ví jen o svých právech 11% dětí o svých povinnostech. 4% dětí neví, že nějaká práva a povinnosti vůbec mají.

Zejména výsledky vyhodnocení dospělých respondentů jsou překvapující, neboť docela velké procento (v tomto případě 7%) rodičů neví o tom, že by jejich ratolesti měly nějaké práva či povinnosti vycházející z našeho právního řádu.

Zajímavé je rovněž srovnání dětí a dospělých v odpovědi a). Současné děti, dle získaných odpovědí, ví o tom, že mají určitá práva a povinnosti. Přitom by to měli být právě jejich rodiče, kteří by měli mít v této odpovědi větší procentuální zastoupení.

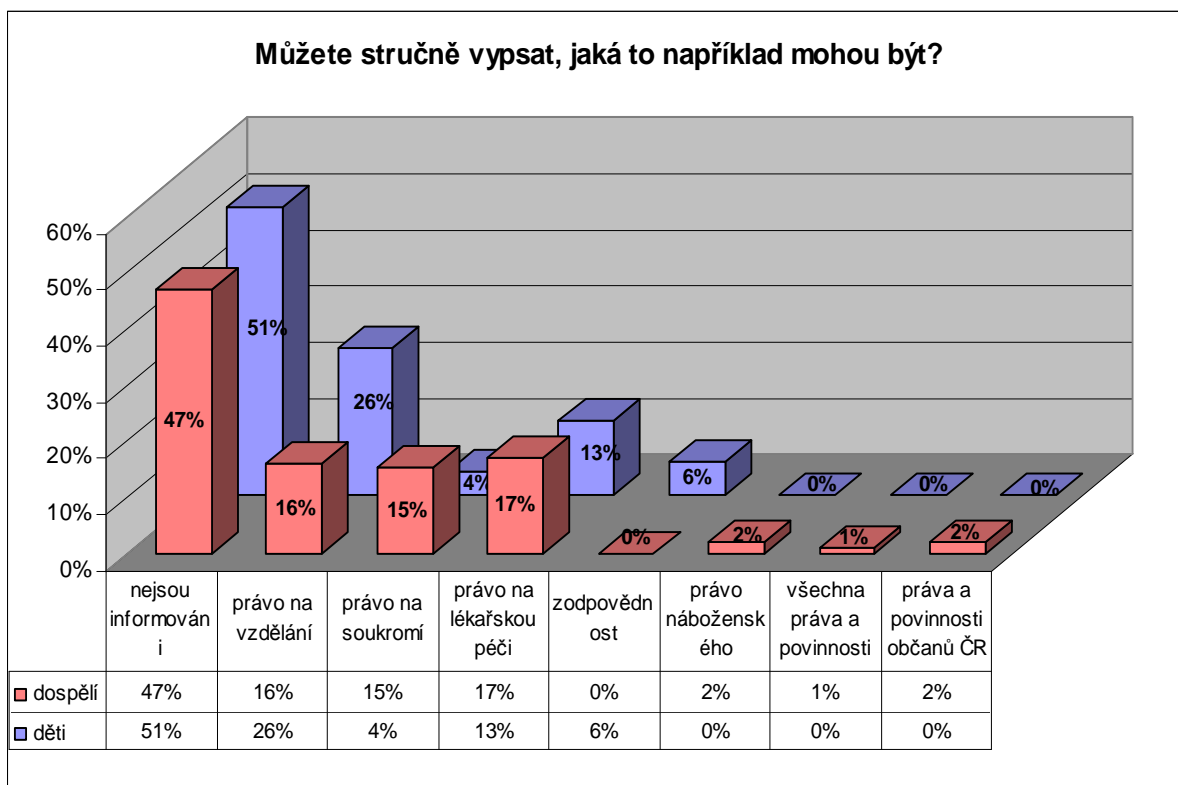
8. otázka – znění:

Můžete stručně vypsát, jaká to například mohou být?

Otázka volně navazuje na předchozí otázku č.7 a dává prostor jednotlivým respondentům k otevřeným odpovědím na uvedené téma.

Odpovědi dospělých: vzorek dospělých respondentů ve 47% odpovídal, že si nejsou vědomi, jaká práva a povinnosti mohou mít děti v našem právním systému. 16% uvedlo právo na vzdělání, 15% právo na soukromí, 17% právo na lékařskou péči, 2% právo náboženského vyznání. 3% respondentů napsala, že děti mají všechna práva a povinnosti vyplývající z Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod.

Odpovědi dětí: skupina dětí v 51% uvedla, že není informována o tom, jaká mohou být jejich práva a povinnosti, vyplývající z našeho právního systému. 26% dětských respondentů napsalo právo na vzdělání, 4% právo na soukromí, 13% právo na lékařskou péči, 6% zodpovědnost.

Vzhledem k výše uvedeným výsledkům výzkumu vztahující se k otázce č.7 dochází k zásadním rozporům v odpovědích. Z předchozího vyhodnocení vyplynulo, že si děti i dospělí myslí, že jsou informováni ohledně daného tématu. Pokud jsou dotázáni přímou otázkou na konkrétní práva a povinnosti, vyjde najevo, že si vlastně ve svých odpovědích odporují, protože o žádných právech a povinnostech neví.

9. otázka – znění:

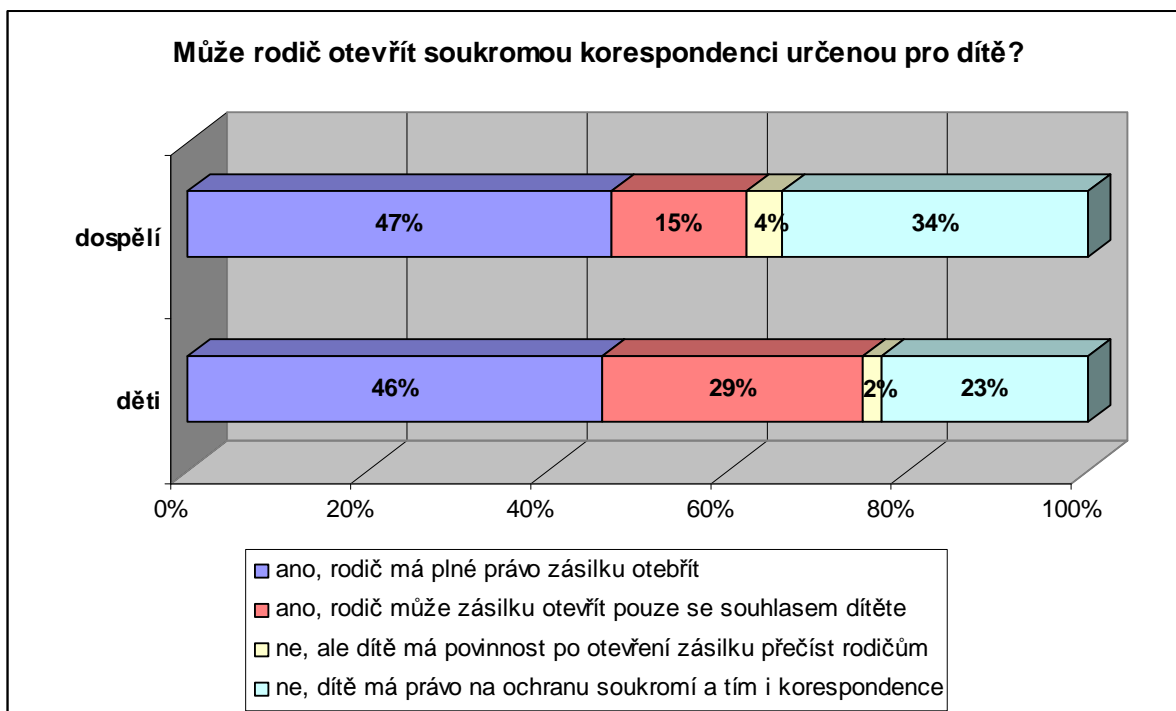
Může rodič otevřít soukromou korespondenci určenou pro dítě? (netýká se korespondence úřední)

- a) ano, rodič má plné právo zásilku otevřít
 - b) ano, rodič může zásilku otevřít pouze se souhlasem dítěte
 - c) ne, ale dítě má povinnost po otevření zásilku přečíst rodičům
 - d) ne, dítě má právo na ochranu soukromí a tím i korespondence
-

Předmětem položené otázky bylo zjistit, zda si děti a rodiče uvědomují práva a povinnosti k sobě navzájem. Zejména co se týká korespondence určené pro dítě.

Odpovědi dospělých: 47% dospělých ze zkoumané skupiny se domnívá, že má plné právo zásilku otevřít. 15% má stejný pocit, ale pouze se souhlasem svého dítěte. 4% ze vzorku si myslí, že nesmí dítěti otevírat soukromou korespondenci, ale dítě má povinnost danou zásilku přečíst. 34% je pro celkovou ochranu soukromí, a tím i korespondence.

Odpovědi dětí: 46% dětského vzorku si myslí, že rodiče mají plné právo na otevření zásilky. 29% se domnívá, že k tomu musí přijít, ale až dají souhlas. 2% dětských respondentů věří, že rodiče nesmí otevřít soukromou korespondenci, ale mají pak povinnost jim ji přečíst. 23% dětí vyžaduje právo na soukromí, tím i korespondence.

Je zřejmé, že většina z vybraného vzorku respondentů tuto otázku nedokáže správně zodpovědět. Varující je, že jenom 34% rodičů ví, že jejich potomek na právo na ochranu soukromí a tím i korespondence.

10. otázka – znění:

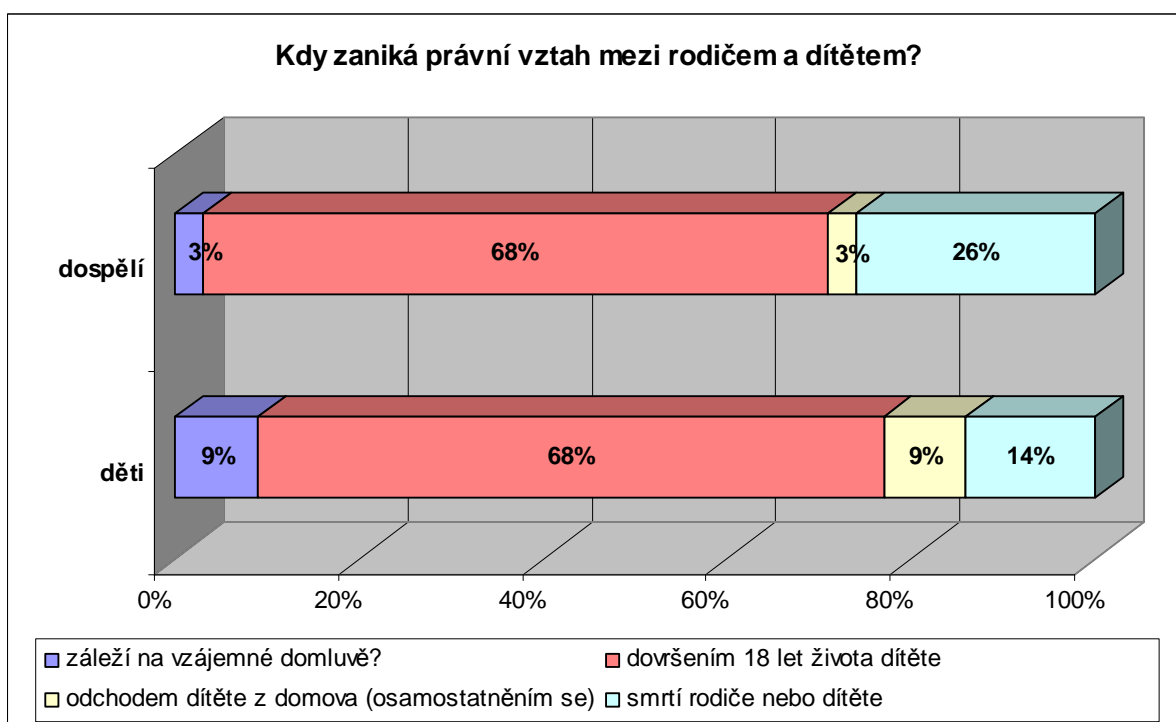
Kdy zaniká právní vztah mezi rodičem a dítětem?

- a) záleží na vzájemné domluvě
- b) dovršením 18 let života dítěte
- c) odchodem dítěte z domova
- d) smrtí rodiče nebo dítěte

Zjištěním odpovědi na tuto zásadní otázku provázející rodiče a děti po celý jejich život, by mohl být ukazatelem právního vědomí této problematiky každého jednotlivce.

Odpovědi dospělých: nejčastější odpovědí u vzorku dospělých byla, že tento právní vztah zaniká dovršením 18 let života dítěte a to v 68%. 3% dospělých si myslí, že záleží na vzájemné domluvě. Další 3% se domnívá, že daný vztah končí odchodem dítěte z domova. 26% respondentů uvedlo, že právní vztah je ukončen smrtí rodiče nebo dítěte.

Odpovědi dětí: děti taktéž nejvíce procentuálně odpovídali, že daný vztah zaniká dovršením 18 let života dítěte a to v 68%. 9% se domnívá, že záleží na vzájemné domluvě, jiných 9% dětských respondentů označilo možnost – odchod dítěte z domova. 14% zahrlo možnost poslední - právní vztah zaniká smrtí rodiče či dítěte.

Velmi významná otázka a je až zarážející jak velké procento respondentů si neuvědomuje, že jakýkoliv vztah mezi rodičem a dítětem, a tím i právní vztah, zaniká až smrtí některého z nich. Rovněž odpovědi dospělých, kteří se domnívají, že právní vztah zaniká po vzájemné domluvě mezi rodičem a dítětem je velkým vykřičníkem, protože taková odpověď dospělých respondentů byla neočekávaná. U dětských respondentů to není až tak zarážející, neboť nemají ještě příslušnou průpravu o našem právním řádu ze školy či domova.

11. otázka – znění:

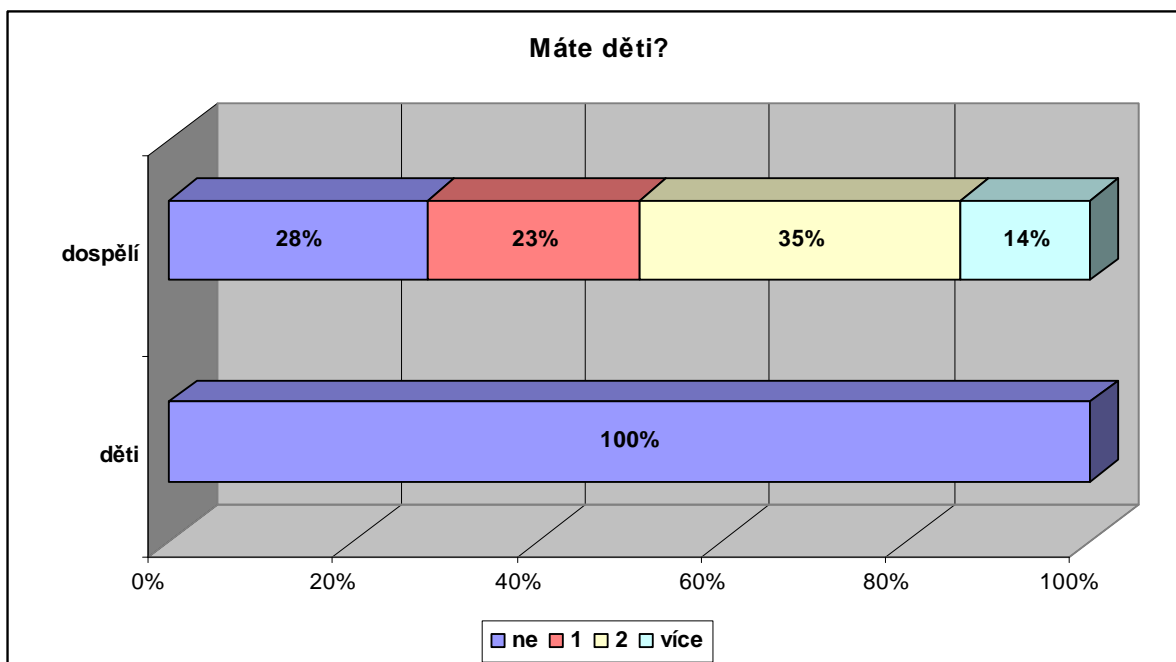
Máte děti?

- a) ne
 - b) 1
 - c) 2
 - d) více
-

Zjistit kolik má ten či onen rodič dětí bylo důvodem položení této otázky. Je důležité vědět, pro validitu vyhodnocených dat, kolik procent skutečných rodičů se účastnilo prováděného výzkumu. Tím pádem je možno udělat si alespoň předběžný obraz o tom, v jak informované rodině dítě vyrůstá a kolik informací o svých právech a povinnostech je schopno od rodičů dostat a dále aplikovat.

Odpovědi dospělých: 28% ze vzorku dospělých nemá žádné dítě, 23% má jedno dítě, 35% dvě děti a 14% má dětí více jak dvě. Většina odpovídajících respondentů, celkem 72%, má alespoň jedno dítě.

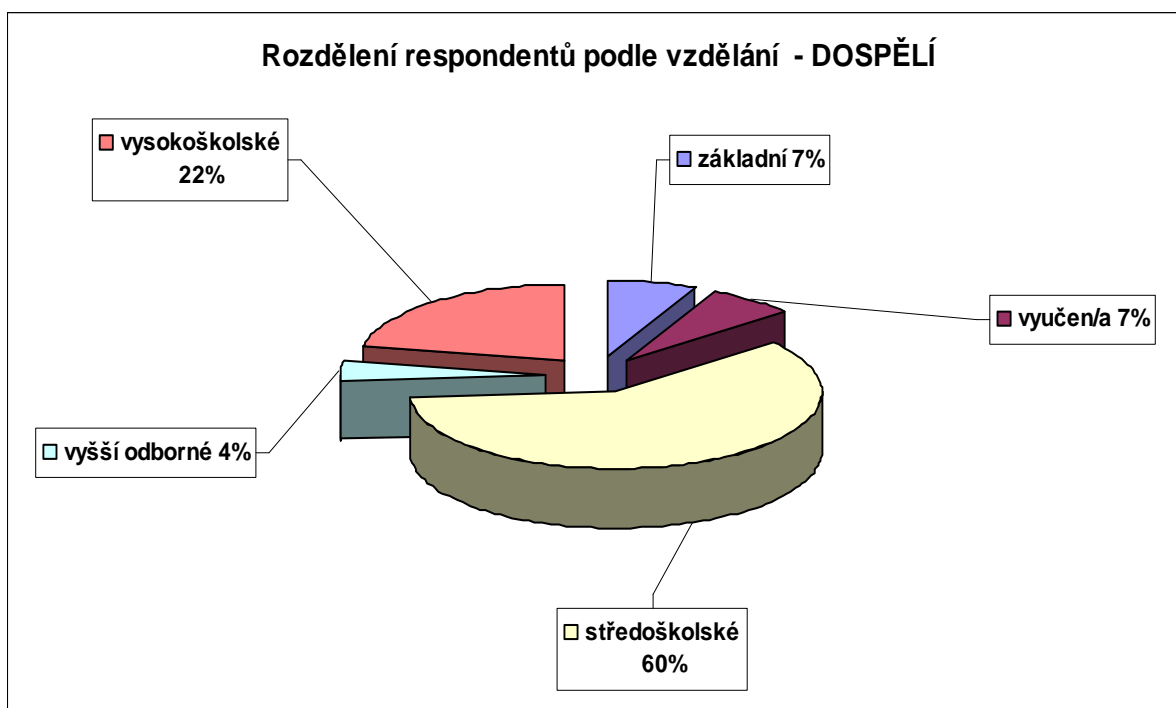
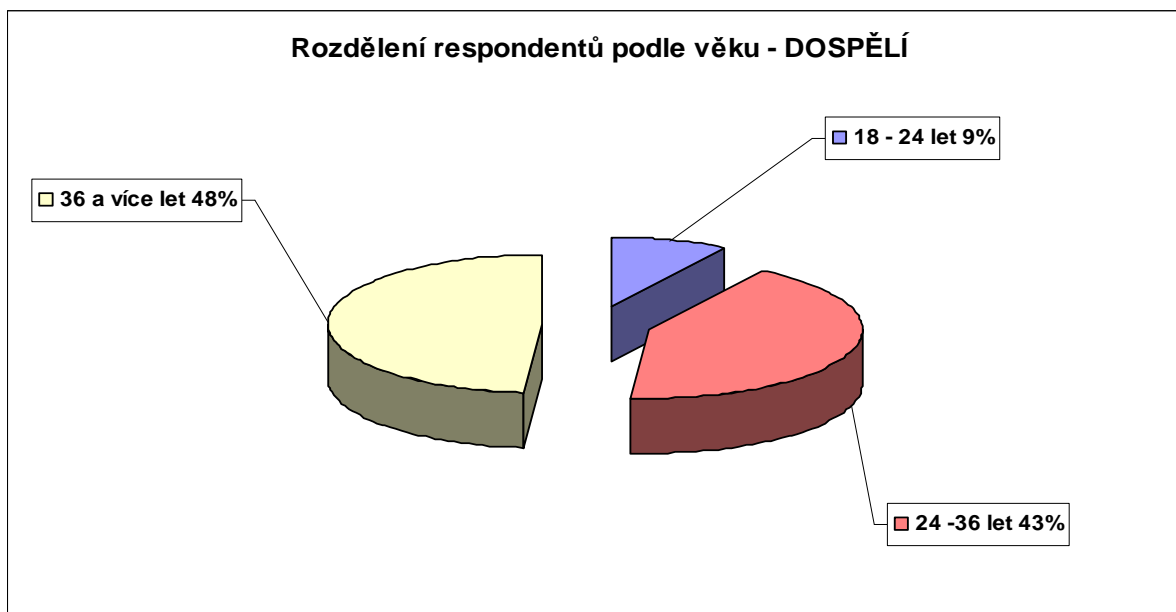
Odpovědi dětí: co se týče dětských respondentů, uvedená otázka nebyla směřována k jejich osobám, ale nebylo možno, vzhledem k dospělé populaci, se této otázce vyhnout. I když tuto otázku zodpověděly všechny děti, tak jejich odpovědi nejsou až tak významné a potvrdil se předpoklad, že žádné z oslovených dětí nemá vlastní dítě.

3.5.1 Vyhodnocení skupiny dospělých respondentů

Vzhledem k přehlednosti, úplnosti a zejména vypovídající hodnotě získaných dat je na místě předložit dílčí vyhodnocení respondentů ze skupiny dospělých vzhledem k jejich věku a dosaženému vzdělání v době provádění výzkumu.

Tyto údaje – věk a nejvyšší dosažené vzdělání – byly rovněž součástí předmětného dotazníku předkládaného všem respondentům.

Z výše vyhodnocených jednotlivých odpovědí dospělých respondentů je zřejmé, že největší procentuální zastoupení měli lidé nad 36 let věku – celkem 48%. Skupina odpovídajících ve věku 24 – 36 let byla rovněž zastoupena významným poměrem – 43%. U respondentů ve věku nad 24 let je vyšší pravděpodobnost, že budou vychovávat alespoň jedno dítě a informace o právech a povinnostech vlastních dětí by mělo být v základních znalostech každého z rodičů.

Dále, pokud se podíváme na tuto skupinu z pohledu její vzdělanosti, je zřejmé, že prostý procentuální součet středoškoláků, vysokoškoláků a dospělých s vyšším odborným vzděláním nám dává celkem 86% celkového počtu. To nám dává zároveň vysoké procento osob se základním právním vzděláním a tyto osoby tvoří zároveň většinu z primární skupiny odpovědí dospělých.

Pozn. všechny analýzy a grafy výše uvedené byly zpracovány a vytvořeny na základě dotazníku autorem bakalářské práce

3.6 Vyhodnocení hypotéz práce

H1 Lidé nemají znalosti o tom, kdy nabývá dítě svých práv v právním systému ČR.

Odpověď na uvedenou hypotézu nalezneme u otázky č.5, která byla formulována právě tímto způsobem.

Ze získaných odpovědí je zřejmé, že pouze 27% dospělých respondentů a pouze 11% odpovídajících dětí ví, že už při početí má ještě nenarozené dítě určitá subjektivní práva. Tyto práva nabývá za podmínky, že se dítě narodí živé.

ZÁVĚR: Hypotéza o tom, že lidé neví kdy dítě nabývá svých práv v právním systému ČR, se potvrdila.

H2 Občané naší země jsou dostatečně informováni o právech a povinnostech dětí v souvislosti s právními normami platnými v ČR.

Odpovědi na uvedenou hypotézu jsou výzkumné otázky č.3 a č.4 a dále v kontextu všechny další odpovědi týkající se právního povědomí dětských a dospělých respondentů ve vztahu k otázkám znalosti práva v dotazníku uvedených.

Z uvedeného je zřejmé, že zejména děti ví, kde se o svých právech informovat nebo kde je získat. Dospělí tyto informace buďto mají anebo se je snaží, v další fázi života jako rodič, získat, předat příp.aplikovat v souvislosti s výchovou vlastních potomků.

Hypotéza je založena na subjektivním názoru každého jednotlivce, což se samozřejmě může diametrálně odlišovat od skutečných znalostí práv a povinností dětí v ČR.

ZÁVĚR: Hypotéza o tom, že lidé žijící v ČR jsou dostatečně obeznámeni s právy a povinnostmi dětí, se potvrdila.

3.7 Dílčí závěr

Práva dětí jsou v dnešní době na pořadu dne. V médiích můžeme slyšet nebo se dočíst o různých kauzách, různého charakteru, z různých sociálních skupin, ale vždy se týkajících dětí a jejich základních práv. Otázka zní, zda dokážeme předat našim potomkům alespoň základní právní povědomí o jejich právech a povinnostech a zároveň zda tyto děti neví náhodou o této problematice více než my, dospělí. Výše analyzovaný výzkum se alespoň z části jistě této problematice věnoval.

Pokud se obecně podíváme na obě skupiny výzkumu – děti a dospělé – a s tím související prvotní problém informovanosti, je možno, na základě provedeného výzkumu, konstatovat následující. Obě oslovené skupiny jsou dostatečně informovány o uvedené problematice, mají alespoň základní přehled, dokáží se orientovat, ví na koho se v krizových situacích obrátit anebo kde si patřičné informace vyhledat či nastudovat. Obecně je v naší zemi informovanost o právech a povinnostech dětí na dobré úrovni.

Podíváme-li se na tento samý problém trochu detailněji a pokusili jsme se klást otázky bylo zjištěno, že samotná znalost práv a povinností notně pokulhává. Provedené sociologické šetření dotazníkovou formou v tomto směru lze označit jako negativní, většina respondentů odpovídala nesprávně na některé základní otázky ve vztahu k právu a povinnostem dětí.

V naší společnosti by to měl být právě rodič, který by měl předávat informace svým potomkům. Pokud nezná základní právní normy ve vztahu k vlastnímu dítěti není možno očekávat jakýkoliv pozitivní výsledek v souvislosti s jeho znalostmi.

Na druhou stranu, v souvislosti s jednotlivými odpověďmi, mohly být některé otázky položeny jiným způsobem a dále mohl být výzkum orientován více jednostranněji, na určitou skupinu práv nebo povinností dětí se zaměřením nejenom na znalost problematiky, ale i na samotné získání informací, na důvody nevědomosti nebo naopak znalosti, na vzdělanost respondentů v závislosti na dané téma apod.

Závěr

Jedním z důležitých zjištění této bakalářské práce bylo nedostačující povědomí o právech a povinnostech dítěte v právním systému České republiky, nízká úroveň vědomostí o obsahu Úmluvy o právech dítěte a o případných doporučeních, jak tuto situaci změnit. Vzniklá situace do určité míry pramení z jistého nedoceňování péče o dítě v rámci sociální politiky státu. Spíše zde převažuje představa, že péče o dítě a ono samo je soukromou záležitostí rodiny. Obecný požadavek, vyplývající z aplikace Úmluvy, tj. děti na prvním místě, se v současné době politické a ekonomické transformace v ČR příliš neuplatňuje.

Jde tedy o to, seznámit s Úmluvou a základními právními normami platnými v ČR všechny zúčastněné zejména děti a jejich rodiče.. Současně je nutné vytvářet koordinační podpůrné útvary, kde by se dítěti a jeho rodině ve složitých situacích dostalo okamžité rady, eventuálně pomoci.

Ačkoli v České republice dbáme zejména na to, aby se zásadně péče o děti uskutečňovala v rodině, dbáme i na to, aby se jim dostalo náhradní rodiny, jestliže vlastní selhala. Chápeme rodičovství jako jeden z nejvýznamnějších vztahů v životě člověka. Současně však k němu přistupujeme nikoli jen jako k biologickému vztahu, ale také jako ke vztahu psychickému a sociálnímu. Musíme neustále bedlivě zvažovat komunikaci rodičů, jimž byly děti odebrány a umístěny v náhradní rodinné péči, abychom neponičili dosaženou úroveň vývoje dítěte, k níž došlo v náhradní rodině. To znamená, že rodiče jsou především ti, kteří se o dítě starají, milují je a dávají mu vše, co potřebuje k životu a k dobrému vývoji.

Významnou součástí uplatňování dětských práv v praxi je jejich monitorování a soustavné sledování. K tomu je zapotřebí hledat validní kritéria, která by danou situaci nejen ověřovala, ale dovolovala by ji v jednotlivých regionech i hodnotit a vzájemně srovnávat.

Jak vyplývá z mezinárodních deklarácí a úmluv, rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu ze strany společnosti a státu. Je přirozeným prostředím pro růst a blaho všech svých členů

a zejména dítěte. Obecným přístupem uplatňovaným ve vztahu dítěte, rodičů a státu, je respektování prvotní odpovědnosti rodičů za výchovu a péči o dítě. Kritika České republiky ze strany mezinárodních organizací a z řad odborníků je přes veškerý pokrok, který byl v oblasti ochrany práv dítěte učiněn, oprávněná. Doposud nebyl vytvořen účinný a jednotný systém koordinace a kontroly dodržování práv dítěte. Pravomoci v oblasti ochrany dítěte a rodiny jsou roztrženy mezi několik orgánů a žádný nenesl konečnou odpovědnost. Jedním z řešení je vznik nového orgánu či přenesení pravomocí na jediný stálý orgán, který by měl na starosti celou problematiku péče, výchovy a ochrany dítěte, ve spojení s péčí a podporou rodiny.

Jak vyplývá z výše uvedeného, řešením je především změna politiky státu a postoje jeho orgánů zabývajících se ochranou rodiny a dítěte. Souvisí s tím i urychlení procesu harmonizace legislativy s mezinárodními úmluvami závaznými pro Českou republiku, které formulují obecné standardy v této oblasti a důslednější aplikace těchto standardů v praxi.

Seznam grafů

- Graf 1 – **otázka č.1:** *Pojem „dítě“ v našem právním systému zahrnuje.....* **str.22**
- Graf 2 – **otázka č.2:** *Právo dětí na vzdělání v ČR je.....* **str.23**
- Graf 3 – **otázka č.3:** *Souhlasíte s tvrzením, že děti nejsou dostatečně informovány o jejich právech v českém právním systému?.....* **str.24**
- Graf 4 – **otázka č.4:** *Odkud čerpají současné děti informace o svých právech a povinnostech?.....* **str.25**
- Graf 5 – **otázka č.5:** *Víte, kdy dítě nabývá svých práv (jakýchkoliv práv) v právním systému ČR?.....* **str.26**
- Graf 6 – **otázka č.6:** *Domníváte se, že každé dítě po narození musí mít jméno?
.....* **str.27**
- Graf 7 – **otázka č.7:** *Vědí děti v naší zemi o tom, že mají svá práva a povinnosti?
.....* **str.28**
- Graf 8 – **otázka č.8:** *Můžete stručně vypsát, jaká to například mohou být?.....***str.29**
- Graf 9 – **otázka č.9:** *Může rodič otevřít soukromou korespondenci určenou pro dítě?
(netýká se korespondence úřední).....* **str.30**
- Graf 10 – **otázka č.10:** *Kdy zaniká právní vztah mezi rodičem a dítětem?.....* **str.31**
- Graf 11 – **otázka č.11:** *Máte děti?.....* **str.32**
- Graf 12 – *Rozdělení respondentů podle věku – DOSPĚLÍ.....* **str.33**
- Graf 13 – *Rozdělení respondentů podle vzdělání – DOSPĚLÍ* **str.33**

Resumé

Bakalářská práce je strukturována do tří samostatných kapitol, úvod a závěr.

V úvodu práce je definováno téma samotné práce a cíle, ke kterým má být přihlíženo, a které mají být dosaženy, čím se bude práce zabývat, a ke kterým tématům se bude vztahovat..

První kapitola je zaměřena na velmi stručný vývoj práva dítěte v rámci mezinárodních úmluv a organizací, v hrubých rysech je nastíněn jejich vznik a postupný vývoj od počátku až do současnosti s možným nástínem budoucnosti. Podrobněji je rozebrána samotná Úmluva o právech dítěte, její historie, vývoj, význam pro dnešní dobu, možnosti jejího uplatňování v rámci právních předpisů ČR apod.

Druhá kapitola popisuje pohled na historický vývoj vztahů mezi rodiči a dětmi od antiky po moderní společnost, okrajově se zaobírá významem rodičovské zodpovědnosti. Další část této kapitoly je věnována právní ochraně dětí v České republice. Jedná se o stručný komplexní pohled na právní ochranu dětí v našem státě se zaměřením zejména na aplikaci Listiny základních práv a svobod ve vztahu k dětem, dále se zaobírá zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem o rodině a jejich aplikaci v českém právním prostředí. Je zmíněn stručný historický vývoj, důvody vzniku a hlavní principy uvedených zákonů.

Třetí kapitola je podrobně věnována zásadní praktické části bakalářské práce, zejména provedení vlastního výzkumu oblastního vzorku respondentů sociologickým šetřením dotazníkovou formou. Následuje analytické vyhodnocení použitím pruhových prostorových grafů a další vyhodnocení jednotlivých odpovědí respondentů, která posléze vyústí v konečný závěr provedeného šetření. Jsou dány dvě hypotézy, které jsou výzkumem ověřovány a posléze vyvráceny či potvrzeny.

Závěr bakalářské práce je věnována celkovému shrnutí získaných poznatků ve vztahu k teoretické i praktické části s možnostmi dalšího řešení ochrany práv dětí v ČR anebo alespoň zlepšení informovanosti o právech dětí jednotlivých věkových kategorií.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou právního systému České republiky a její legislativy ve vztahu k dětem, k uplatňování jejich práv, odpovědnosti státu za zajištění ochrany a péče o dítě, která je nezbytná pro všestranné blaho dítěte, při současném respektování zákonných práv jak rodičů tak dětí.

Výzkumná část práce se zaměřuje na skupiny respondentů z řad dětí a dospělých. Týká se problematiky jejich právního povědomí a informovanosti o vlastních právech, zejména do jaké míry jsou lidé informováni o právech povinnostech mezi rodiči a dětmi v rámci českého státu a v rámci našich právních norem.

Klíčová slova

uplatňování práv, dětská práva, právní povědomí, rodičovská zodpovědnost, ochrana práv, úmluva o právech dítěte

Annotation

The disseration deals with problems of the legal system of the Czech Republic and its legislation related to children's rights asserting, the responsibility of the state to guarantee the protection and child care that is essential for their general welfare, and the respect of legal rights of both the children and their parents.

The research part of the disseration is based on a number of child and adult informants. It focuses on their legal awareness and knowledge of their legal rights, particulary to what extent the children and their parents are informed of their rights and duties within the bounds of the legal rules of the Czech Republic.

Keywords

exercise of a right, children's rights, legal consciousness, parental responsibility, protection or rights, Convention on the Rights of the Child

Seznam použité literatury

Právní normy, zdroje právního charakteru:

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.94/1963 Sb.o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení MZV č. 43/2000 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

Sdělení MZV č. 132/2000 Sb., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení.

Sdělení MZV č. 54/2001 Sb., o přijetí Úmluvy o výkonu práv dětí.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č.359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Knižní publikace:

Dunovský J.: Plnění Úmluvy o právech dítěte v České republice podle hodnocení Výboru OSN pro dětská práva. Česko-Slovenská pediatrie roč. 56; 10/2001

Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině: komentář. 3 vydání, Praha : C.H.Beck, 2005

Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 2.vydání, Brno : Doplněk, 2001

Matějček, Z.: Náhradní rodinná péče. Praha : Portál, 1999

Matějček, Z.: Co děti nejvíc potřebují. Praha, Portál, 1995

Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997

Schelle, K., et al. Plnění úmluvy o právech dítěte Českou republikou. Series Iuridica, svazek 1, Linie 2001

Internetové prameny:

www.llp.cz (Liga lidských práv)

www.poradna-prava.cz (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva)

www.ochrance.cz (Veřejný ochránce práv – ombudsman)

www.helzom.cz (Český helsinský výbor)

www.clovekvtsni.cz (Nadace Člověk v tísni)

www.unicef.cz (Mezinárodní dětský fond UNICEF)

www.mpsv.cz (Ministerstvo práce a sociálních věcí)

Judikatura, stanoviska, názory:

Bajerová, M.: Obecná charakteristika Úmluvy o právech dítěte (PaR. 2000), publikovaný názor, 1.5.2000

Kristová, V.: Práva dítěte a procesní praxe českých soudů (ViaI. 2005, IV: 73), publikovaný názor, 30.11.2005

Macháčková, L.: Princip rovnosti a ochrana dítěte ve vztazích mezi rodiči a dětmi (PrFo. 2005, 3: 117), publikovaný názor, 31.3.2005

Nález ÚS: II. ÚS 568/06 - Ochrana rodičovství a rodiny

Nevládní zpráva 2002 část 1., Připomínky k II. Periodické zprávě o implementaci Úmluvy o právech dítěte v České republice

Publikace : Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život (právní komparativní studie), Poradna pro občanství, občanská a lidská práva

Zpráva o vývoji práv dětí v ČR v letech 2003-2005, zdroj Liga lidských práv, Program pro právní ochranu dětí, Na Rybníčku 16, Praha 2

Seznam příloh

Příloha č.1 - Dotazník

Vážení respondenti,
v rámci zpracování bakalářské práce „*Práva dítěte v právním systému ČR*“ provádím průzkum se zaměřením na zjištění informovanosti o právech a povinnostech respondentů ze skupiny rodičů a dětí.

Prosím, věnujte chvíli svého času na vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní.

Čtete pečlivě zadání a **zakroužkujte vždy jen jednu z možných odpovědí**. Děkuji.

- 1) *Pojem „dítě“ v našem právním systému zahrnuje :*
 - a) osoby mladší 15 let
 - b) osoby mladší 18 let
 - c) osoby mladší 21 let

- 2) *Právo dětí na vzdělání v ČR je :*
 - a) výmyslem rodičů, aby jejich děti uměly alespoň číst a psát
 - b) věcí každé obce či města, zda umožní chodit dětem do školy
 - c) povinností každého dítěte dokončit alespoň základní vzdělání
 - d) dobrovolným úkonem každého dítěte

- 3) *Souhlasíte s tvrzením, že děti nejsou dostatečně informovány o jejich právech v českém právním systému?*
 - a) ano
 - b) ne
 - c) z části

- 4) *Odkud čerpají současné děti informace o svých právech a povinnostech?*
 - a) ze školy
 - b) od rodičů
 - c) z médií (televize, rozhlas, internet, denní tisk...)
 - d) neexistují žádné informace o právech dětí
 - e) od jinud – odkud?

- 5) *Víte, kdy dítě nabývá svých práv(jakýchkoliv práv) v právním systému ČR?*
 - a) ano, při početí
 - b) ano, při narození
 - c) ano, v 15 letech
 - d) ano, v 18 letech
 - e) ne, nevím

- 6) *Domníváte se, že každé dítě po narození musí mít jméno?*
 - a) ano
 - b) ne
 - c) záleží na vzájemné domluvě rodičů narozeného dítěte

- 7) *Vědí děti v naší zemi o tom, že mají svá práva a povinnosti?*
 - a) ano
 - b) ano, ale vědí jenom to, že mají svá práva
 - c) ano, ale vědí jenom to, že mají své povinnosti
 - d) ne, neví o žádných právech ani povinnostech

8) *Můžete stručně vypsát, jaká to například mohou být?*

.....

9) *Může rodič otevřít soukromou korespondenci určenou pro dítě? (netýká se korespondence úřední)*

- a) ano, rodič má plné právo zásilku otevřít
- b) ano, rodič může zásilku otevřít pouze se souhlasem dítěte
- c) ne, ale dítě má povinnost po otevření zásilku přečíst rodičům
- d) ne, dítě má právo na ochranu soukromí a tím i korespondence

10) *Kdy zaniká právní vztah mezi rodičem a dítětem ?*

- a) záleží na vzájemné domluvě
- b) dovršením 18 let života dítěte
- c) odchodem dítěte z domova (osamostatněním)
- d) smrtí rodiče nebo dítěte

11) *Máte děti?*

- a) ne
- b) 1
- c) 2
- d) více

Rovněž je pro další vyhodnocení důležité označit zda dotazník vyplňoval dospělý nebo dítě. Věnujte tomuto pozornost, prosím.

Jste: a) dítě
b) mladistvý
c) dospělý

Věk: a) 6 - 12 let
b) 12 - 18 let
c) 18 - 24 let
d) 24 – 36 let
e) 36 – .. let

Vzdělání: a) základní
b) vyučen(a)
c) středoškolské
d) vyšší odborné
e) vysokoškolské

Děkujeme za Vaši pozornost a čas.